

DEČKI

ODLOMEK IZ ROMANA – FRANCE NOVŠAK

NNOVI gojenec je pripadal tisti vrsti ljudi, ki ob prvem snidenju napravijo na človeka neizbrisen, močan vtis. To je občutil tudi vratar, ki ga je vodil v drugo nadstropje po starih izrabljenih kamnitnih stopnicah. Pred spalnico za višješolce se je ustavil in mu skušal prodreti s svojim gonzagovskim pogledom v tajne njegovega mišljenja: — Kako vam kaj ugaja pri nas? —

— O, hvala, izvrstno! — je odgovoril Papali nepričakovano brez zadrege, nakar je vratar napravil nervozen korak proti spalnici. Nato se je ozrl, če ne igra ironičen smeh na gojenčevem licu.

Papali ga je gledal hladno in mirno, s popolnoma brezizraznim obrazom, kakor da misli na stvari, ki so zelo daleč.

Vratar se je občutil slabšega, kar se mu v življenju že ni zgodilo nekaj let. Njegov upognjeni hrbet, sklonjena glava z alozijevskimi očmi, ki so bile pokvarjene že od rojstva, sta dala slutiti malo tistega, kar je bil res v njem. Ob vsem samopremagovanju, dnevnem capljanju k vsem mašam in uživanju duhovnih milosti je ostal še vedno človek z neizživljenimi telesnimi močmi, ki so ga silile, da si je sam ustvarjal sanjske podobe v svoji zložljivi postelji, ob nočnem brljenju plinskih svetilk na ulici sv. Marije.

Ko je videl Papalija, kako mirno čaka, da bi vstopil v spalnico, se je zganil in zapustil svoje misli. Odprl je vrata in rekel: — Poiščite sami svojo posteljo. Številka 94. —

Nato je naglo odšel po stopnicah.

Papali se je ozrl po spalnici, po dveh dolgih vrstah postelj ob stenah in začel iskati. Ko je prišel do svoje številke, je videl, da je njegova postelja zasedena. Na njej je ležal neki deček, z obrazom pogreznjenim v blazino in se tresel v krčevitem joku. Na sebi je imel gosposko obleko sive barve, ki ni skrivala lepih oblik njegovega telesa.

Papali je nenadoma začutil nekaj, kar mu je bilo povsem tuje, vse do tega trenutka. Pričakoval je sicer, da dečkov jok ni drugega kakor domotožje, ki se tako rado pojavlja pri mladih ljudeh, ko jih starši prvič pošljejo z doma, toda samo to srečanje v spalnici zavoda sv. Marije, te čudne okoliščnosti, v katerih je odpotoval v Zagreb, deževni večer in ta slučaj, da je neko dete poiskalo zatočišče ravno na postelji, ki je bila namenjena njemu, ga je skoraj navdalo z nekim praznoverjem, da je on poklican, utešiti dečka in mu biti vodnik v tej neprijazni zgradbi strogosti in reda. Občutil je čustvo usmiljenja do fanta, ki prav nič ni opazil, da je prišel v sobo tuj človek. Čeprav je bil v sebi prepričan, da je samaritanstvo poedinca nepotrebno, je vendar pristopil čisto k njemu, sedel poleg njega na posteljo in razmišljal, kako bi začel svoje poslanstvo tolažnika.

Medtem je imel dovolj časa, da je mogel natančno ogledati dečkovo zunanost. Na prvi pogled se mu je zdelo, da je pred njim le dobro gojeno meščansko dete trinajstih let, toda čim dalj ga je opazoval, tem

bolj se mu je zdelo, da se v tem dečku skriva nekaj več. Ker je medtem že nastopila noč, so skozi velika okna razsvetljevale njuna lica le električne svetilke z ulice, ki so s svojim bledim sijajem poplemenitile izraz dečkovega obraza, ki se je medtem obrnil k Papaliju.

Prvo srečanje njunih oči je spremljalo veliko začudenje dečka, ki se je naglo dvignil in, kakor da je pozabil na žalost, vprašal Papalija, kje je vratar.

To vprašanje je prišlo Papaliju tako nepričakovano, da je vstal in ni ničesar odgovoril, nakar je deček dejal s solzami v očeh: — Ta vratar, kakšen človek je to, surov. Ali ste ga videli? —

— Seveda, saj me je on privedel v sobo. Pred vrati mi je ušel. Ni maral vstopiti. —

— Ni maral vstopiti, seveda ni maral —, je ogorčeno nadaljeval deček, — ker je vedel, da bi ga vi vprašali, kaj se je meni zgodilo. —

— Toda, kaj je bilo? — je začuden in nestrpen vprašal Papali, ki mu je nenadoma planila v glavo misel o vratarjevih erotičnih nagnjenjih do dečka, kar se je na navidezno paradoksen način izražalo v nelepem, prostaškem vratarjevem ravnanju s tem trinajstletnim krasotcem.

Tu se je deček dvignil na postelji in rekel z zelo zvonkim, zaradi ihtenja večkrat prekinjenim glasom.

— Vidite, danes sem prišel v zavod in že me preganja. Ne more me videti. In vendar ne morem uganiti, zakaj me sovraži. Ničesar mu nisem storil. —

Papali je spet sedel, toda na posteljo dečku nasproti, zato, da mu je mogel gledati naravnost v obraz; ves čas je mrmral: — Tako, tako. Torej tako. —

Deček je nadaljeval:

— Vi ste letos prvič prišli v ta zavod, zato še ne veste, kaj je ta vratar. Takoj me je začel zmerjati, ker nisem hotel ostati malo v njegovi sobici, da bi me izpraševal o počitnicah. Pomislite, takoj, ko je odšla moja mama. Našteval mi je vse mogoče stvari, ki sem jih naredil in ki jih nisem naredil. In to prvi dan, prvo uro, ko sem se vrnil s počitnic. Že tako je človeku hudo, ko ga starši zapirajo v te grozne zavode, potem pride pa še takšnale pokveka, ki vam pokvari vse veselje. —

Papali je nenadoma občutil velike govorniške zmožnosti. Srečanje s tem dečkom, ki je šel plakat na njegovo posteljo, mu je postalo zanimivo. Vratarjevo razmerje mu je bilo mnogo manj skrivnostno, kakor se mu je bilo zazdelo na prvi pogled. V tej sredini, kjer je vsak kamen, vsak košček zgradbe pričal o zatohlem, neveselem, gnilem, religioznem izživljanju mladine, ki ji drugačno, lepše življenje ni bilo znano in si ga zatorej ni mogla želeti, na teh dolgih hodnikih, kjer so visele slike svetnikov, papeža, vladarja in drugih znamenitih oseb, kamor ni nikdar posijalo sonce zaradi nepripravnega načrta arhitektov, ki so to, nekoč krasno poslopje gradili pod pokroviteljstvom nekega škofa, ustanovitelja tega sirotišča, ki so mu radi blagozvočnosti nadeli ime orfanotrofij, v tem poslopju, kjer so vzgajali dijake v

globoki ljubezni do boga in njegovega namestnika na zemlji, vratar pač ni mogel biti drugačen, kakor je bil. Njegova neizživelna narava je iskala življenje v cerkvi pri obhajilih in hotela pozabiti v mističnem objemu hostije samo sebe. In če je morda prišlo kratkotrajno pomirjenje v cerkvi, kjer na duše usodno deluje vonj kadila, pomešan v polmraku s turobnim sijajem voščenih sveč, je gotovo čez dan izginilo, ko se mu je prikazalo na zavodskih hodnikih življenje samo, v podobi mladih dečkov, ki so s tihimi koraki hiteli vsak k svojemu poslu.

Še preden je Papali vprašal dečka po vseh teh stvareh, je že razumel vratarjevo vedenje, ki ni izviralo iz ničesar drugega kakor iz strahu, da bi lepo ali celo nežno ravnanje z dečkom moglo vzbuditi v predstojnikih sumnjo o njegovih moralnih lastnostih, česar se je siromak bal bolj od zadnje sodbe. Čeprav se je Papaliju zazdela vsako izpraševanje brez smisla, ker mu je bila tako rekoč na dlani vsa tragika vratarjevega samotarjenja, je vendar občutil v sebi neko izredno, provincialno radovednost in željo, da bi spregovoril čim tehtnejše in čimbolj tolažljivo temu dečku, ki ga je gledal z zvestimi, silno lepimi očmi, ki so v polmraku v spalnici delovale kot ogenj.

Papaliju so se zadnje dečkove besede zdele zelo razumne, zato je odločil, da se bo zavzel za tega fanta, čeprav je morda komaj sam vedel, kakšen pomen ima ta pojem zavzemanja. V prvem hipu je skoraj pozabil, v prvem navalu samaritanskih čustev, da bi ga vprašal po imenu, nato pa se je le obrnil k njemu, da poizve najosnovnejše podatke o dečkovi osebi.

— Kako ti je ime? — ga je torej vprašal.

— Zdenko Castelli. —

— A odkod si prav za prav? —

— Iz Beograda. —

— Od tam? Srbsko dete, italijansko ime? A kako to, da si v Zagrebu? — ga je izpraševal Papali kakor učitelj paglavca.

Sledila je precej dolga povest o dečkovem očetu, nekem časnikařu, ki pa svojemu sinu ni zapustil niti imena in ki so ga ubili zaradi nekega kmetskega pokreta, o dečkovi materi, ki je rodila dvojce otrok, in o Beogradu. Zdenko je vse to pripovedoval zelo živo, književnik bi rekel, dramatično. Spominjal se je nekih, sicer popolnoma nevažnih dogodkov iz svojega mladega življenja, ki so pa pričali o izrednem spominu in darovitosti. Pri pripovedovanju ni govoril na splošno, marveč o podrobnostih, ki so Papalija iznenadile. Spominjal se je, da je njegova sestra Vlasta imela nekoč lase povezane z rdečim trakom, in da je desetletna prijokala domov in rekla, da ji je učitelj zabranil nositi rdeč trak, da se v tem ne sme ravnati po svojem propalem očetu, ki po njegovem mnenju ne bi bil ustreljen, če ne bi bil tako boljševiški razpoložen. Nadalje je pripovedoval Zdenko o prvih dveh razredih gimnazije, ki jih je bil preživel pod varstvom zavoda sv. Marije, kjer so ga prvič učili verskih resnic, za katere Zdenko še ni bil vedel, ki so pa vendar napravile nanj čuden vtis, ki se ga ni mogel iznebiti. Čeprav doma ni nikdar nič slišal o zveličanju svoje duše, ker se je govorjenje o tem zdelo njegovemu očetu nepotrebno izgubljanje časa in je torej

prišel v zavod kot kakšen brezprizorni ruski otrok dvajsetega stoletja, je vendar bil preslab in prenežen, da bi se uprl omamljivemu vonju kadila in ubranemu zvoku orgel, ki so vsako nedeljo pri drugi maši prečastitega gospoda ravnatelja slovesno donele po samostansko tihi cerkvi, kjer so se dijaki opajali z mistično tragedijo, katere žrtev je bila nevidna in ki ni bila ničesar drugega kot sam bog, ki je ob neki priliki, po izjavah verodostojnih pisateljev antike, ustvaril človeka in mu ukazal, naj ga slavi in časti. Papali je iz tega kratkega pripovedovanja kmalu uvidel, da je Zdenko Castelli pravi otrok svoje dobe z značilnim nemirnim izrazom lica, na katerem se je lahko opazala borba, ki se je vršila v njegovi duši. Ker se je zdelo, da postaja Zdenko do Papalija zelo zaupljiv, Papali na drugi strani spet vse bolj tovariški, tako da je zapustil svoje vzvišeno šestošolsko stališče, ni bilo nič čudnega, da se je brez posebnih besed sklenilo med njima globoko prijateljstvo, kakršnega so zmožni le mladi ljudje, kadar se najdejo v sličnih položajih.

Medtem je zunaj nastala trda noč. Večerni hrup mesta je odmeval skozi okna, tako da nihče ni opazil, kako so se odprla vrata in je vstopil vratar z nakremženim, smešnim obrazom. Pristopil je nenadoma k njima in zarezel: — Hehe! To je krasno! Dva mlada prijatelja! —

Papali je opazil, kako je Zdenko zadrhtel po vsem telesu; vstal je in se približal vratarju, ki je s plebejsko upognjenim hrbtom in gonzagskimi očmi, v katerih je gorela pritajena strast, opazoval zdaj njega, zdaj Zdenka.

— Kaj iščeta vidva tukaj? — je spregovoril vratar s kolikor mogoče ironičnim smehljajem, rožljaje s ključi. — Zakleniti moram spalnico. Gojencem je strogo zabranjeno sestajati se v spalnici, posebno pa samo dvema. —

— Drago mi je, da ste mi razodeli to prepoved, — je odvrnil Papali. — Meni doslej ni bila znana. —

— Hehe —, se je spet silil vratar, — znana je bila temu gospodu in njegova dolžnost je bila, da jo objavi tudi vam. Seveda, on je pregosposki in prelep in končno —

Tu ga je prekinil Papali, razdražen, da ga to človeče kliče na odgovornost.

— Poslušajte, gospod. Prosim vas, da izvršite svojo dolžnost. Zaklenite to spalnico, če se vam zdi to tako silno potrebno, midva pa greva ven. Priporočam vam tudi, da tega fanta pustite odslej popolnoma pri miru, sicer se bom pritožil gospodu ravnatelju, — je odsekal Papali in naglo stopil k vratom. Obenem je potegnil za sabo Zdenka, ki se prestrašen ni znal prestopiti.

Vratar se je sklonil kakor pod udarcem in začel mrmrati nekaj nerazločnega. Tedaj se je oglasil zvonec.

— Večerja, — je šepetaje rekel Zdenko.

Papali je zaloputnil za sabo vrata:

— In kaj pride za večerjo? —

— Kratek odmor. —

— In potem? —

— Večerna molitev. —

— To je zelo zanimivo, vsekakor zelo zanimivo, ne? — se je ustavil Papali na hodniku pred stopnicami, ki so vodile v pritličje, kamor so se zgrinjali dijaki na večerjo.

— Videl boš, — je rekel Zdenko malo mirnejše. — Toda kaj bo rekel vratar? Ti ga še ne poznaš. —

Papali se je obrnil k Zdenku. S pomirjajočo kretnjo roke mu je dal vedeti, naj se ne briga za vratarja, to »intelektualno in moralno ničlo«, položil mu je roke na ramena in končal:

— Saj je življenje lepo in midva sva mlada! —

Ko je vratar zaklepal vrata tretje spalnice za višješolce, ju je videl, kako sta počasi stopala po stopnicah. Njegovo mlado, toda starikavo lice je izražalo toliko bol, ki je bila skrita očem njegovih soljudi, da je bil obenem vreden usmiljenja in zaničevanja. S počasnimi, utrujenimi koraki se je zibal po stopnicah, s ključi v rokah. S pogledom, ki je žarel od želje za življenjem, je objemal strastno konturi dečkov, ki sta se pogreznili v poltemi starega, kamenitnega stopnišča, nad katerim je bil v zidu pritrjen lesen kip svetega klerika Alojzija, ki je bil prezrl življenje v svoji histerični zamaknjenosti v nebo. Vratar ga je pogledal kakor pes, ki se čuti krivega pred gospodarjem.

OBEDNICA je bila velika obokana soba v pritličju, ki so jo razsvetljevale tri žarnice. Mize so stale sklenjeno v dveh dolgih vrstah po vsej dolžini sobe. Bile so pogrnjene s prti, ne posebno čistimi, ki so s svojimi rumenimi pegami spominjali na bivša kosila. Bila je obednica soba, podobna zasilnemu planinskemu domu v naših gorah, ki bi si tudi ob deževnem vremenu težko pridobila naklonjenost svojih varovancev.

V ta prostor so začeli prihajati dijaki. Bili so otroci med desetim in osemnajstim letom, ki so jim bile glavne skrbi ob prihodu v obednico vidne na očeh, ki so se obračale na mize, kjer so že stali pripravljeni krožniki.

Za dijaki je vstopil visok klerik, mlad človek naivnih oči in ne preglobokih potez, ki je z zvončkom dal znamenje za molitev. V dvorani je hipoma vse utihnilo.

Zaorili so mladi glasovi v naučeni, težki molitvi:

»Blagoslovi, gospod, nas in vse tvoje darove, ki jih bomo prejeli po tvoji dobroti, po Kristusu gospodu našem.«

Klerik je izgovoril: Amen, in dal z zvončkom znamenje, da se dijaki usedejo.

Papali je pa obstal očitno presenečen nad vzornim redom, s katerim se je začelo njegovo življenje v zavodu. Klerik je to opazil in pristopil k njemu z vprašujočimi očmi.

— Ali nimate prostora? —

— O, pač! —

— Torej sedite! —

Vsi dijaki so se ozrli po njem. Papali je pa med sto obrazi zastonj iskal Castellija. Kajti ta edini se ni obrnil, da bi videl njegovo za-

drego. Olajšan je z enim samim pogledom pregledal obraze, zaril roke v svoje lase, zraven pa postrani pogledoval tovariše, ki so planili na svojo jed brez posebne vljudnosti in z neznanskim tekom.

Vendar se Papali ni jedi niti dotaknil. Novi vtisi so tako silno delovali nanj, da je komaj slišal prepir, ob katerem je vsa soba prisluhnila. Tišina ga je zdramila.

— Ti bom že pokazal, — je vpil sedemnajstleten fant z zelo mozoljastim in izpraskanim licem pri drugi mizi ob oknu in pristavil nekaj precej prostaških priimkov, ki so bili namenjeni nekemu bledemu fantu, ki je sedel ob Castelliju.

— Kar poskusi, kar, no! Če se le premakneš, jo dobiš takšno nazaj. — Ni dogovoril.

V prihodnjem trenutku je mozoljasti fant pograbil kozarec za vodo in ga z vso močjo zalučil proti njemu. Toda nagajivec se je bliskovito umaknil.

V tistem hipu je nastala v obednici mrtvaška tišina. Zdenko Castelli je omahnil z glavo na mizo. Obraz mu je bil nenadoma poln krvi.

Klerik, ki je lovil sapo, ker ni mogel slediti naglici, s katero se je odigral dogodek, je pristopil k Zdenku. Že ga je več dijakov dvignilo in odneslo skozi vrata v bolniško sobo.

Nekateri so vpili:

— Po gospoda ravnatelja! —

Papali je vztrepetal:

— Po zdravnika! Na telefon! — je zaklical in več jih je vstalo, da izvrše to dolžnost. Zmeda v sobi je bila popolna. Pokorščina je odpovedala.

Klerik kaj takega ni pričakoval. Pod silnim dojmom nepričakanega dogodka so se mu nabrale solze v očeh.

To je pa dijake presunilo. Vso pozornost so obrnili nanj in spet je bila v dvorani brezmejna tišina.

Tedaj je spregovoril klerik in rekel: — Matija, zakaj si to napravil? —

Mozoljasti fant, Vicejanuš Matija, se je globoko v sebi zavedel težkih posledic svoje nepremišljenosti. Videti je bilo, da mu je zelo nerodno. Morda je hotel javno reči, da mu je žal, da tega ni storil nalašč, ko se je klerik oglasil z istim vprašanjem, toda z ostrim, očitajočim naglasom: — Matija, zakaj si to napravil? —

Fantov obraz je postal nepričakovano surov in zakrknjen.

— Govoril bom z gospodom ravnateljem. Živine ne potrebujemo v tem zavodu. —

In klerik se je bled in razkačen obrnil od njega.

Pridrvelo je več fantov in vsi hkrati so zavpili:

— Zdravnik je že tu. Zdravnik je že tu! —

— Dobro, — je rekel klerik, — sedite! Zdravnik bo napravil brez vas. Mir! —

— Pst! — so mirili dijaki drug drugega.

Tedaj je vstopil sam gospod ravnatelj, razburjen in nemiren. Pogledal je po vsej sobi, slovesno sklenil roke na prsih in povetil

glavo. Tako se je zdel kot svetnik na oltarju. Gledal je svoje gojence dolgo in žalostno. Nato je rekel z najtišjim glasom:

— Fantje! Molite za svojega tovariša, molite, da ne umre! O, kaj sem moral doživeti!

Besede so zvenele in so tudi bile tako iskrene, da se je v sobi zaslišalo ihtenje. Papali je pa položil na oči robec, da bi jih zakril otroškim pogledom.

KAKOR je bilo pričakovati, je častiti gospod ravnatelj takoj vprašal zdravnika, ali je ponesrečenčevo stanje takšno, da bi mu dali poslednja tolažila svete vere. Ko je zdravnik, znani specialist za kirurgijo, Rus v emigraciji, napol ironično odgovoril ravnatelju, da takšen otrok v takšnem stanju ne potrebuje takšnega tolažila, je ta odgovor gospodu ravnatelju skoraj vznemiril živce, toda premagal se je, ker je videl, da gojenec Zdenko Castelli počasi odpira oči, ki so zasijale v čudnem grozničnem ognju. Zdravnik in ravnatelj sta takoj prekinila svoj izredno vljudni pogovor in se oba hkrati približala k beli postelji, na kateri je ležal odet z navadno, precej oguljeno zavodsko odejo trinajstletni dijak z obvezano glavo. Njegov obraz je bil zaradi precejšne izgube krvi zelo bleđ, toda vseeno in morda prav zaradi tega še pravilnejši in bolj ljubeč.

Videti je bilo, da je zdravnik zapustil svoje medicinsko in biološko stališče do dečka, ker ga je opazoval mnogo pozorneje kakor pa je poslušal gospoda ravnatelja, do katerega tudi sicer ni občutil posebnega spoštovanja. Njegova reverenda, posebno pa njegova glava s tonzuro, sta ga delala zelo nespretnega, posebno zato, ker je bil dolg in suh in od samega samopremagovanja in globoke vere zelo starega obraza. Nehote se je zdravnik spomnil pri pogledu na častitega gospoda na osemnajsto stoletje cerkvene dekoracije in se, da bi skrnil svoj smehljaj, nagnil nad dečka.

Zdenko je zašepetal: — Vode! —

Od nekod je prilezel zgrbančeni vratar in zelo vljudno povedal gospodu ravnatelju, da ga kliče nekdo po telefonu. Priklonil se je častitemu, ko je ta odšel skozi vrata, ozrl se za hip kot slučajno nazaj na Zdenkovo posteljo in oddrsal spet tako neslišno, kakor se je bil prikazal.

Zdravnik je ponudil Zdenku skodelico čaja, v katerega je prej vsul prašek za spanje. Fant je hlastno izpil vse, nato je zastokal, ko je spet položil glavo na blazino.

— Drago dete, — je spregovoril doktor z očitnim ruskim naglasom, — vse bo dobro. V nekaj dneh boš spet med svojimi tovariši. To je prav mala nenevarna rana. —

Zdenku se je poznal dvom v očeh.

— Ni tako hudo, ne, — je spet rekel zdravnik. — Ali hočeš morda, da ti vbrizgnem malo morfija, da boš lažje zaspal? —

— Morfij? Ne! Ne! Prej moram videti nekega fanta. Nocoj mora biti nekdo pri meni, — je prosil Zdenko.

Na gladki zdravnikov obraz je zdrknila solza.

— Prosim vas, gospod doktor, lepo vas prosim. Recite gospodu ravnatelju, da moram imeti pri sebi nekoga. Recite, da to zahteva moje zdravje! —

Rusu je ušel smehljaj. Hotel je še nekaj reči, ko se je prikazal gospod ravnatelj. Castelli je trepetaje čakal, kaj se bo zgodilo.

Gospod ravnatelj je bil malo zasopel, ker je bil telefon nameščen v njegovi pisarni v prvem nadstropju. Z namenom, da ga prehitijo v skrbi za bolnika, je začel zdravnik z besedami, po katerih bi prečastiti nikoli ne spoznal, da jih je izrekel le v nenaklonjenosti do katoliških internatov.

— Gospod ravnatelj, po svojem opazovanju vašega bolnika moram reči, da je njegovo stanje objektivno dobro, subjektivno pa slabo. Čuti se namreč osamljenega, vi to razumete, kar pa zelo neugodno vpliva na njegovo zdravje. Prepričan sem, da je nujno, da mu eden od dijakov druguje to noč, kdorkoli pač. Najbolje je, da si ga fant sam izbere. Prepričan sem, da boste, gospod ravnatelj, uredili to v korist njegovega zdravja. —

Prečastiti je zelo uslužno obljubil vse, zdravnik mu je dal še nekaj navodil za začasno zveličanje bolnikovo, napravil zelo izurjen poklon gospodu ravnatelju, pomigal z roko Zdenku v slovo in odšel neslišno s svojimi izredno dragimi čevlji.

Nani Papali je medtem nemiren pričakoval vsake vesti, ki jo je klerik prinesel o Zdenkovem zdravju. Ko je slišal, da je njegovo stanje sicer zelo resno, toda ne smrtno nevarno, se je pomiril, hkrati pa srdito pogledal mozoljastega Matijo Vicejanuša.

Večerna molitev je bila v kapeli in pri tej priliki je Nani prvič slišal govor gospoda ravnatelja. Ko je bilo brezsmiselno drdranje dolgih prošenj končano, je gospod ravnatelj stopil na oltarne stopnice in obrazne mišice so izražale ljubezniv smehljaj. Uprl je svoje oči proti koru z orglami, sklenil po svoji navadi roke na prsih in nagoovoril svoje gojence. Nani Papali se je v poznejših letih spominjal tega govora in petja pred njim popolnoma točno, celo njegovih podrobnosti.

Začel je s pozdravom vsem dijakom in jim zaželel mnogo uspeha v novem šolskem letu, posebno je pa v začetku naglasil, naj vse spremlja božji blagoslov.

Nadaljeval je z opisovanjem dolžnosti, ki jih ima srednješolec, in izjavil, da si vsakdo lahko šteje samo v srečo, da more uživati pod streho slavnega nadškofovega zavoda sv. Marije sodobno krščansko vzgojo. V koliko so se dijaki zavedali te sreče, je komaj mogel vedeti prečastiti ali pa še on ne. Gotovo je bilo, da so bili gojenci daleč od tega, da razmišljajo o tem, če so srečni ali niso, kajti ko so prispeli v ta slavni zavod, so se zavedli, da je zašla za vedno zarja detinstva. Pred njimi je stala doba, ki najbolj vpliva na ves nadaljnji razvoj, doba, ki se je celo razvratneži spominjajo z največjo sentimentalnostjo in doba, ki se je kleriki in druga tragična bitja kesajo, se trkajo na prsa zaradi nje, hkrati pa žalujejo za njo, nevede ali pa komaj v slutnji, da so res izgubili nekaj velikega.

Gospod ravnatelj ni imel preglobokih misli o tem in tudi ni bil na jasnem, ali je sploh zmožen prevzeti odgovornost za vseh teh sto mladih življenj. Vedel je samo to, da je razbojniški prizor pri večerji zelo razburil njegove živce, kajti ko je načel to vprašanje pri večernem govoru v kapeli, se je začel tresti in iz oči se je izgubil zlagani sijaj ponižnosti ter se spremenil v sijaj jeze in togote.

Končno se je pa le spomnil svojega poslanstva in se pomiril. Mirno in dostojanstveno je rekel:

— Naj vas spremlja bog na vseh vaših potih s svojim blagoslovom. Naj vam da velike ljubezni in sočutja do svojih soljudi. Ne pozabite, po kaj ste prišli sem! Molite za svojega tovariša. Lahko noč! —

Sto mladih, za litanijske in maše izurjenih glasov je odgovorilo: — Hvala. —

Dijaki so začeli prazniti sprednje klopi, po vrsti in po letih. Najprej so odšli s sklenjenimi rokami in plašnimi očmi prvošolci, nato nagajivi drugošolci. Za njimi tretješolci s prvim znakom življenja pod očmi, potem po vrsti vsi ostali. Fantje iz najrazličnejših krajev, najrazličnejše oblečeni, najrazličnejšega vedenja, imovitosti in zunanjosti, vsi pa s sklenjenimi rokami, ki so zlasti pri najmanjših zelo spominjale na blede roke svetega Alojzija.

Ob istem času, ko so dijaki zavoda sv. Marije odhajali v svoje spalnice, da bi se umili in pripravili za nočni počitek, so po dolgih, ravnih zagrebških ulicah stale gospodične in čakale, da pride k njim gospod in vpraša:

— Koliko, gospodična? Veux tu l'amour? Veux tu l'argent? —

Nad temi ulicami pač ni bilo bledih rok Alojzijeve, temveč le svetle obločnice.

Ko so v spalnici ugasnili luč, je pristopil gospod ravnatelj k Nani, ki je premišljeval na vse načine, kako bi našel pot v bolniško sobo, ne da bi ga kdo videl. Prečastiti se je sklonil k njemu in rekel:

— Gospod zdravnik je izrazil željo, da nekdo druguje Castelliju. Naš bolnik je zaželel tvojo prisotnost. Ali boš vzdržal vso noč pri njem? —

Dobro je bilo to, da prečastiti v temi ni zapazil, kako je Papali vztrepetal od radosti.

— Takoj se lahko spet napraviš in pojdi k njemu, čim prej! Vrata boš že našel, ker je nad njimi napis. —

Tako je govoril gospod ravnatelj z deviško sklenjenimi rokami in opazoval svojega gojenca, ki je takoj vstal in metal nase obleko.

Nani Papali se je za trenutek ustavil pred vrati, pogledal po dveh dolgih vrstah postelj ob neprijazno slikanih stenah, ki so dihale iz sebe vso trohnobo tega vzgojnega zavoda, kar se je značilno prikazovalo tudi po slikah, ki so visele po stenah najbrž že od začetka te zgradbe, ko še celo prečastiti ni bil spočet, kaj šele Nani Papali, — pritisnil roko na srce in čutil močno utripanje. Nato je pogledal še gospoda ravnatelja, ker je občutil njegov pogled na sebi, in stopil na hodnik, ki ga je še razsvetljevala slaba luč.

Kakor da stopa v svetišče, je odprl vrata, nad katerimi je bil pritrjen napis: Bolnica.

Majhna predsoba in intimne pritikline, omare, vonj po zdravilih in vrata s strogim napisom: Vstop prepovedan.

Ko je odprl vrata, ga je objela čudovita, mirna, modra svetloba, ki je svetila na osem enakih postelj. Na eni je popolnoma mirno ležal Castelli.

Papali je obstal pri vhodu, da bi se razgledal.

Zelo tih glas ga je nagovoril:

— Nani, prosim te, zapri okna. Zagrnj zavese! Vse mi razbija po glavi. Avtomobili, tramvaji. Ves hrup prihaja do sem.

Papali je izpolnil Zdenkovo željo, potem pa sedel k njemu tako, da je čutil toploto njegovega telesa. Očitno je rana fanta jako spremenila. Pred Nanijem je ležal bolnik, slabotno dete, ki je potrebovalo njegove pomoči.

Papali je razmišljal, kako bi začel pogovor, ko ga je Castelli prijel za roko in dejal:

— Vem, da si ti edini v tej hiši, ki bi se rad žrtvoval zame, ne da bi zahteval kaj za to; zato sem te poklical. Toda grdo je od mene, da ti ne dam miru, ko si komaj prišel v ta kurnik in ga še daleč ne poznaš.

Castellijev obraz je izražal veliko nezadovoljstvo s samim seboj. Papali je odgovarjal pomirjajoče:

— Dragi, zate bom vedno rad storil, kar boš želel. Verjemi mi, da ti bom pomagal. Ali te zelo boli? —

— Peče in skeli. Spati ne bom mogel. —

— Ostal bom pri tebi. —

— Tako si dober. Ali me boš obiskal o božičnih počitnicah? Vsi te bodo radi imeli. —

— Bom. Bom. —

— Res? —

— Seveda. —

— Tako je bolj prijetno, če so zavese spuščene, — je govoril počasi Zdenko in stiskal Nanijevo roko.

— Da, vsekakor, bolj je prijetno, — je ponavljal za njim Papali.

V sobi je bil mir podeželske podružnične cerkve, kamor velik del leta ne stopi človek. Razpoloženje za miren, odkrit razgovor pa je storila modra luč, ki je po vsej sobi razpostavila množico čudovitih obrisov, polsenc in skrivnosti.

To je bil eden redkih trenutkov, ko je tudi v zavod sv. Marije stopila sicer nezaželena, vendar kljub temu sladka poezija, zavila oba dijaka v svoj romantični plašč ter jima podarila izredno bogastvo besed, s katerimi sta se spoznala in združila.

Prečastiti je menda odšel v svoje sobe, kajti vso noč ga ni bilo videti. Stolpna ura v bližnji katedrali je oznanjala vsako četrto ure z zamolklim, težkim glasom, ki je preglasil pojenjavajoči dnevni hrup Trga grofa Josipa Jelačiča. Bolniška soba je bila ena tistih sob, kjer so mladi ljudje brezupno reševali uganko življenja. (Se nadaljuje.)

politiki že pri štiridesetih letih, Masaryk pa je postal revolucionar, ko mu je teklo že štiri in šestdeseto leto. Nekaj čudovitega je to življenje, nekaj mitičnega...

Zdaj je umrl.

Vse je dal, kar je mogel. Pokopali so samo izmučene, od dela in borb izčrpane telesne ostanke. Tam gori v podkarpatskih ruskih vaseh, kjer je še pragozd, v domovini Nikolaja Šuhaja, tam bodo ostale pravlјice in legende o njem, kakor so v kavkaških gorah in široki ruski stepi nastale pravlјice o Leninu. V bednih kočah bodo matere še dolgo pripovedovale dogodke iz življenja velikega demokrata. Pripovedovanje bo odeto v pravlјičnost in tajinstvenost, kakor je tajinstvena tista pokrajina. In vsaka pravlјica, ki ne bo samo izmišljena, temveč bo pravlјica resničnosti, se bo začela z besedami:

»Nekoč je živel prezident. Ves narod mu je rekel tatiček. Ime pa mu je bilo Masaryk...«

DEČKI

ODLOMEK IZ ROMANA — FRANCE NOVŠAK

Nani Papali je po daljšem molku, v katerem se je lahko igral s prijateljevimi prsti, spregovoril. Govoril je o Matiji Vicejanušu, ki je hotel kaznovati Stojana Pavlovića, ker mu je bil ta nagajal in se jezil nanj. To mu je dalo razlog, da začne s pogovorom o razmerah v zavodu sv. Marije. Castelli mu je povedal zanimive reči.

Predvsem je bil vratar oseba, o kateri je bilo vredno govoriti. Doma iz krajev, ki niso bili daleč od Zagreba, znani pa po svoji starinski vzgoji prebivalstva, je imel v sebi ves tisti nesmisel, ki je iz njega ustvaril človeško lutko. Ljubezen je bila zanj neznana beseda. Koderkoli je hodil, povsod je videl le samo stvar ali pa je stvar spremenil v nemogoč ideal iluzije.

Šele čez več let, ko se je že nekako vživel v utripanje samostanskega življenja, je spoznal, kako je njegovo življenje zavoženo, kako nima prav nobenega smisla takšen človek, ki se vsaki stranki z upognjenim hrbtom bliža in ki trepetaje čaka ravnateljevih ukazov.

Njegovo razmerje do Castellija je bilo vsekakor skrivnost. On je bil tisti, ki je za Zdenka našel čudovito besedo, po kateri je bil znan po vsem zavodu. Spoznal ga je takoj ob vstopu v samostansko službo.

Prišel je s svojo materjo in sestro Vlasto ter se je že na zunaj videlo, da so to vsaj v svojem krogu zelo znamenite osebe. Gospod ravnatelj se je prekomerno priklanjal in častite sestre so bile tako uslužne, da je bil vratar kar zmeden. Pozorno je ogledoval fanta, ki je imel toliko prednost pred vsemi drugimi. Plamen njegovih oči se je zaiskril v njegovi duši in zapalil v njej morda prvo pekočo strast. Tega plamena deček ni opazil niti v prvem niti v drugem letu.

Šele ko je prišel k njemu Nani Papali, je zaslutil, da bo vratar,

po imenu Dominik Peh, oseba, ki bo usodno delovala na njegovo življenje v znamenitem zavodu sv. Marije.

Nani Papali je bil toliko previden, da ni takoj spočetka govoril o vseh mogočih stvareh, ki jih deček morda sploh ne bi bil razumel. Šlo je pač predvsem za to, da se deček ne pohujša, kajti Naniju Papaliju je bilo vcepljeno v možgane kot neko prepričanje, da je treba spoštovati otroške pojme o življenju, ker so le začasni in za normalni človeški razvoj potrebni.

Vprašal ga je torej: — Kdaj pa si tako-le začutil vratarjevo neprijaznost? Ali je bilo to kmalu? —

— Vsako leto se ponavlja. Vedno, ko pridem s počitnic, — je odgovoril Zdenko z utrujenim glasom.

Tedaj pa se je spomnil, da je na svetu prav za prav veliko bolj in več važnih stvari, kot je pa plebejska postava Dominika Peha. Zato je obrnil pogovor na Zdenkovo mladost.

— Zdenko mu je povedal dogodbo, ki je zvenela kot pravljica:

— V prvem gimnazijskem razredu so ga napravili za ministranta. Od vsega početka je bil Zdenko zelo nagnjen k mistiki mašnih oblačil. Prevezemalo ga je kadilo, prevzemale so ga blede voščene sveče, prevzemalo ga je petje in v vsem tem je videl neko skrivnostno čarobnost, čarobnost, ki ji je iskal razlage. Pri maši je bil vedno kadilničar. Srce mu je utripalo, ko je duhovnik z žličko metal na žerjavico kadilna zrna in ko se je oblak kadila dišeče dvigal proti poslikanemu stropu.

Pri neki slovesni maši je bil Zdenko eden glavnih ministrantov. Ko so se vračali v zakristijo, je opazil, kako ga majhna, morda dvanajstletna deklica gleda s široko odprtimi očmi, polnimi hrepenenja in želji, kot boga. Te oči so mu tako ostale v spominu, da je poslej vsak dan iskal ta obraz v cerkvi.

Ko je bilo obhajilo, bilo je to prav nekega meglenega dne, je videl, kako se je iz temnega cerkvenega ozadja prikazala majhna postava deklice. Pristopila je k obhajilni mizi s sklenjenimi rokami in čakala, da pride duhovnik k njej. Zdenko je bil tisti na duhovnikovi desnici, ki je držal vsakemu obhajancu pozlačen krožnik pod brado. In tako se je približal tej deklici. Tu se je zgodilo nekaj čudovitega.

Deklica je bila že prej blede, ko pa je začutila pod svojo brado pateno, se je vidno stresla, premagana od neznane moči. Ko ji je položil duhovnik hostijo na jezik, je glava omahnila in telo se je nenadoma zgrudilo ob mizi. Takoj so priskočili ljudje in kljub svetemu mestu je nastalo glasno govorjenje in razburjenje. Gojenci so vstajali s svojih sedežev, duhovnik in Zdenko pa sta obstala kakor pribita na svojem mestu. Ljudje so deklico dvignili in odnesli.

Pri tem pripovedovanju je Zdenko molče ogledoval svojega prijatelja, češ, kaj bo rekel na to. Ko pa je videl, da mu ta sledi z resničnim zanimanjem, je še pristavil:

— Veš, morda se ti bo čudno zdelo vse to. Toda s tem se je najino razmerje šele začelo. Ta dogodek je tako silovito vplival name, da sem res čisto pozabil, da sem prav za prav gojenec zavoda sv. Marije. Res je bilo, da sem tisto leto bil v neki ekstazi. Mistika cerkve je na mene

napravila izredno globok vtis. Vendar se mi je zdelo, da je deklica vse nekaj drugega kakor pa monštranca in hostije. —

— Prav imaš, — je pritrdil Papali. — Kar se mene tiče, mi lahko verjameš, da se živo zanimam za to stvar. —

— Res? — se je zavzel Castelli z izredno srebrnim glasom.

— Kaj misliš, da sem ti to povedal morda zaradi lepšega? Prav res, zanimam se za to stvar. Povej mi še kaj o tem. Prav vse me zanima. —

Zdenko je pripovedoval:

— Pozneje sem se zanimal za njeno zdravje. Izvedel sem, da ji je ime Biserka Ružič, da je stara dvanajst let, da je njen oče neki polkovnik in mati hči neke degenerirane plemenitaške obitelji, ki se je morda prav zaradi svoje degeneriranosti krčevito oprijela katolicizma in s svojimi nauki seveda vpliva tudi na svoje otroke. Tako ni nič čudnega, če je Biserka stalno hodila v cerkev in se, ker ni našla v cerkvenih obredih ničesar privlačnega, zaljubila vame. Njena mati je bila seveda v vseh dobredelnih katoliških društvih, kar jih Zagreb pozna in je sodelovala pri vseh akcijah, ki so jih pokrenili kaptolski ljudje.

Biserka je bila pa menda že bolj nagnjena na posvetno stran, ker vsi otroci, kar jih poznam, prav malo verjamejo v vse te čenče. Razen mene, seveda! — se je zasmel.

— Res? — je vprašal Papali zaradi lepšega. — Kako pa ti to veš, saj vendar poznaš komaj nekaj otrok, sebe pa sploh ne. —

— Priznam, je odgovoril ta. — Toda držalo bo, da je mišljenje današnje mladine zelo daleč od vsega tistega, kar je zavito v kadilo in mrak naših baročnih cerkva. Saj si vendar želimo sonca, nove renesančne dobe, želimo si takšnega življenja, kakršnega res zasluži mladina.

— Poslušaj, Nani, ali se ti ne zdi, da mi popolnoma zastonj, tako rekoč brezplodno ubijamo svojo najlepšo dobo? Poglej; ko si star šest let, greš v šolo. In šolanje traja dvanajst do šestnajst let ali pa še več. Kaj imaš nazadnje od vsega tega? Po teh naših mračnih učilnicah zapraviš najlepše dneve in najlepše pomladi. Še vse bi se preneslo, če bi se res v šoli kaj naučili! —

— No, no, — je zamomljal Nani Papali. — Ti imaš pa kar revolucionarne pojme o tem. Koliko si že rekel, da imaš let? —

Ne da bi čakal odgovora, je Nani nadaljeval:

— Vse lepo, kar praviš. Toda ne verjamem, da bi bilo kdaj drugače. Toda ko si govoril o življenju, gotovo nisi imel pred očmi življenja svojih mestnih šolskih prijateljev, ampak si najbrž imel pred seboj svojo lastno mladost. Kajne? Ta zavod sv. Marije tebi ni simpatičen. Poglej, jaz sem danes prvi dan tukaj. Prišel sem z mamo in sem sploh prvič v Zagrebu. Ali veš, kaj to zame pomeni? To je doživetje! In takoj v spalnici sem spoznal tebe. Ne smeš mi zameriti, toda res je. Krasen dečko si. Saj gotovo na to nisi še nikoli pomislil. —

Tu se je Zdenko spet nasmehnil in pogledal Nanijevo roko.

— Govori kar naprej, prosim. —

— Da, in zdaj že prvi večer se mi zdi, da bova imela midva v tejle hiši neko prav posebno življenje. Poglej, danes te je tisti osel ranil in

ti ležiš tu v bolniški sobi in jaz sem pri tebi. To je vendar dejstvo, kajne? Vendar si jaz pred dvema urama ne bi bil nikoli mislil, da bom danes drugoval bolniku. Bojim se te hiše. Čutim sicer v sebi neko radovednost, ker nekaj pač mora imeti taka zgradba. Če ne drugega, vsaj grozo. Samo tega ne razumem, kako morejo nekateri tukaj preživeti popolnoma brez posledic osem let. —

— Kakšne posledice, misliš? — je vprašal Zdenko.

— Posledice, kako naj ti to povem? Vsako skupno življenje ima svoje dobre in slabe strani. Posebno pa, če gre tukaj za skupno življenje ljudi enega spola. —

— A tako, — je rekel Castelli, kakor da razume.

— Danes ti o tem ne bom več pripovedoval, saj imamo drugih stvari za pogovor dovolj na razpolago. Ali mi moreš, recimo, povedati, kako se živi v tej hiši, kako si sploh zadovoljen, kakšen je ta red, o katerem sem slišal že toliko? —

Castelli je govoril:

— Tistega klerika si videl? Veš, to ti je revček. Na njegovem mestu bi se jaz ustrelil. Čemu neki takšen človek sploh živi? Pobrali so ga nekje v Prekmurju. Bil je nekaj časa v nekem študentatu in zdaj so ga poslali sem, da bi nadzoroval nas. Otrok otroke. Vidiš, to je človek, s katerim je malokdo zadovoljen. Ne da bi mi bil zopr, le popolnoma nepotreben se mi zdi tukaj. Saj bi bilo vendar bolje, ko bi se zaprl v kak kartuzijanski samostan, ali pa da bi napravil prošnjo za kako mesto pri občini ali kaj takega. Ta je moral imeti tudi lepo mladost! Vendar se mi zdi, da je srečen. Toda vprašam te: kako more danes sploh biti srečen človek, ki ima dvajset let? Ali se ti ne zdi, da ravno v teh letih dozori v človeku spoznanje, kako je vse življenje tako silen, velikanski nesmisel, da meji že na tragičnost. Takšen človek se ne zmeni zato. Prizna dovršeno dejstvo, zapre knjigo in Kempčan in biblija sta mu odslej edina vodnika. —

— Zdenko, krasno govoriš. Mene bo kar sram pred tabo. —

— Dovolj, da ti povem še nekaj. Gospoda ravnatelja si videl. Prečastiti mu pravimo. Kako neki človek sploh more biti častiti, prečastiti? Saj smo vendar vsi enaki. Mislim, da bi se takšni nepotrebni naslovi vrgli med staro šaro. Da, ta naš prečastiti. Mene je imel lani prav rad. Ne vem, kako bo letos. Letos si prišel ti. Vloge se menjajo. Lani mi je bilo pač prijetno. Toda vendar, kadar sem bil pred oltarjem, me je včasih objemala neka slabost, ko sem videl, da roke vseeno lahko drže hostijo, čeprav niso nič lepega delale še pred nekaj urami. Večkrat sem si mislil, ali je res, da gospod ravnatelj mašuje ali pa le nas vleče za nos. Včasih mi je planilo v glavo: ah, saj mi je že oče govoril, da boga sploh ni. Saj res, kako bi bil, če pa tale človek lahko drži hostijo v rokah. —

— Ti si pa hud sovražnik, pravi boljševik, — mu je rekel potrjujoče Papali.

— Da, vem, mi mladi smo zelo strogi do drugih. Morda meni niti ne verjameš, da je tako. Jaz ti sicer nisem povedal nič določnega, toda že zdaj veš, da sem doživel marsikaj. Danes ti bom povedal, kako so

me krstili. Pomisli, ne samo prečastiti, ampak tudi klerik, pa tudi drugi ljudje so mi rekli, da sem bog. Pomisli, če sem jaz bog, kako mora biti šele reven tisti bog, ki ga imajo spravljenega v belem kruhku. —

— Pa ti si pravi ateist! — ga je precej razburjeno prekinil Nani Papali. Govoriš kakor profesor ali kakor sarkast! Ali morda občutiš nekakšno posebno veselje, da se norčuješ iz tujih slabosti? —

— Ne, tega pa ne. Nasprotno, do zdaj še nikomur nisem ničesar o tem povedal. Toda tebi menda smem? Saj ti si bil prvo uro, ko sem te spoznal, tako ljubezniv do mene in v tebi sem našel toliko zaupanja, da sem izgubil vso razsodnost pripovedovanja, da že ne pazim več na besede. Res, to ni prav, kajne, da ni prav? ga je stresel z rokami. —

V Papaliju se je zgodilo tedaj nekaj čudnega. Zadostoval je samo pogled na Zdenka Castellija in že je bil prepričan, da ima pred seboj najvdanejšo bitje na svetu. Njegove oči so ga gledale tako zvesto, ponižno in ljubeznivo hkrati, da je začutil, kako mu polje po telesu neznanu skrivnostna toplota. Še preden se je zavedel, je občutil, kako so mu roke omahnile, kako jih je Zdenko pritisnil na svoje ustnice in jih poljubljal med vročimi solzami. Romantiko tega prizora je vzpodbujala k čim večji skrivnostnosti modra luč spalnične svetilke. Zunaj je mestni hrup ponehaval. Bila je že pozna ura. Ves zavod sv. Marije je počival. Gojenci so morda sanjali o angelih, morda pa tudi o svojih tovarišicah v šoli. Tudi prečastiti gospod ravnatelj, tudi Dominik Peh, tudi mladi klerik so počivali.

Ko je zjutraj vstopil v bolniško sobo Dominik Peh, je zagledal Nanija Papalija, kako leži poleg bolnega Zdenka. Oči je imel zaprte ter dihal enakomerno in globoko. Luč je še vedno gorela, čeprav je že dan razlil po sobi klice dneva in žarke novega sijaja.

POZNO septembrsko jutro je z meglo zastrlo Castelliju vsak pogled na dvorišče zavoda sv. Marije. Iz cerkve se je slišal enakomerni glas gojencev, ki so molili svoje jutranje molitve.

Zdenko Castelli pa je stal pri oknu in skušal prodreti s svojimi očmi meglo, ki se je oprijemala zidov in ki je kot mrko znamenje jeseni tiščalo vanj.

September se je bližal svojemu koncu. Meglena jutra so se prelivala v tople solnčne opoldneve, ki so se zvečer spet potapljali v nemir odpadajočega listja.

Ko je tako stal pri oknu, je zaslišal že oddaleč, kako prihajajo koraki po hodniku. Ko so se vrata odprla, je zagledal Stojana Pavlovića.

— Stojan, ti si? — je rekel precej negotovo, toda ni se premaknil od okna. — Kaj pa je? Ali si bolan, da prihajaš semkaj? —

— Ne, nisem bolan. Toda prišel sem ti nekaj povedat. Šele danes sem prišel do tega. Prej si nisem upal. Vidiš, zaradi mene si ti bil prav za prav ranjen. Danes, ko zapuščaš bolniško sobo, kakor sem izvedel od Papalija, nisem mogel več vzdržati in sem prišel k tebi, da bi se ti oprostil. Res, če bi vedel, da se bo to zgodilo tebi, ne bi bil odmaknil glave. —

Castelli je stal zmeden.

— Saj vendar ni potrebno. Čemu prihajaš zato, ko veš, da sem to že zdavnaj pozabil. Jaz sem zdaj zdrav. —

— Hvala ti, — je rekel Pavlovič z glasom, ki je izdajal silno razburjenje. — Oprosti, da sem te motil. —

Že je odpiral vrata, da bi odšel. Tedaj se je iz dolnjih prostorov zaslišalo, kako dijaki zapiščajo kapelo. Kmalu se je po vsej hiši razlegala njihova hoja. Vračali so se v svoje učilnice.

Castelli ga je opomnil:

— Glej, zdaj moraš oditi. Ne podim te, toda saj veš, kaj je to red. Upam, da se bova kmalu še bolj spoznala. Ne, prav nič nisem hud nate.

Med vrati se je nenadoma pojavil sam prečastiti gospod ravnatelj in pozdravil gojenca z melodijoznim, osladnim glasom:

— Hvaljen Jezus. —

— Na veke, — je rekel Pavlovič, Castelli je pa stisnil zobe.

Prečastiti se je smehljaj.

— No, prav veseli me, dragi Zdenko, da si ozdravel. Dolgo si bil v postelji, zdaj boš končno imel priliko, da spoznaš tudi svoje nove tovariše. Danes pojdeš že lahko v šolo. Obrni se vselej name, kadarkoli boš potreboval kakšne pomoči. —

Pri teh besedah se je obrnil na Pavloviča.

— Lepo je od tebe, da si prišel obiskat svojega prijatelja. Toda še lepše bi bilo, če bi se bil držal hišnega reda. Stojan Pavlovič, zoper tebe se je dvignila tožba. Tvoji sošolci so mi povedali, da si jim počekal knjige, ki so ti jih posodili. Ali poznaš Kirasića in Franića? —

Pavlovič, ki si še vedno ni opomogel zaradi nenadejanega ravnateljevega prihoda, je rekel:

— Seveda. — Toda jaz nisem počekal nobenih knjig. —

— A tako, tako, torej tako. Ti nisi počekal prav nobenih knjig, kajne? — je silil ravnatelj vanj.

— Ne, nisem, — je trdil Pavlovič. — Ona dva mi sploh nista posodila nobene knjige. —

— Že dobro, že dobro. O tem se bomo že še prepričali. Pojdi zdaj v učilnico! —

— Zdenko, tudi za tebe bi bilo dobro. Ali se morda še čutiš slabega? — Prečastiti je prebadal svojega gojenca z zagonetnimi pogledi.

Zdenko je uprl vanj oči. Čez ves obraz je planilo razkošje mladosti.

— Grem, prečastiti, — je odvrnil, popravil radi lepšega blazino pri vzglavju in stopil z odločnimi koraki proti vratom.

ZELO vihari večer se je prečastiti gospod ravnatelj sklonil z oltarnih stopnic k dijakom in jim govoril:

— Otročički moji! Jutri bo naš zavod doletela velika čast. Obiskal nas bo sam presvetli in prevzvišeni gospod nadškof, ki je lastnik te hiše in ki se zelo zanima za vaš duševni in telesni napredek. Otročički, — je govoril z osladnim glasom, — zavedite se važnosti tega trenutka! Pokažite svojemu nadpastirju, kako ga ljubite vroče, otroško in pri-srčno! Pokažite mu to, kar smo vam dali mi v vseh letih vašega

bivanja v tem zavodu. Naj se prepriča, da smo vam dali dobre vzglede in da živite tako, kakor želi naš gospod Jezus Kristus. —

Med dijaki je nastalo rahlo šepetanje, posebno v predzadnjih klopeh, kjer je med Matijem Vicejanušem, Regeljo Ivanom, Zlatkom Flisom in Mladenom Kašaninom sedel Nani Papali.

Gospod ravnatelj ni hotel obrniti pozornosti na neslane dijaške šale, kakor jih je včasih imenoval.

— Jutri, dragi moji dečki, boste vsi pristopili k sv. obhajilu. Darovali boste gospodu Jezusu vse vaše napore, skrbi in žalosti, pa tudi veselje, ter mu boste povedali, da vroče ljubite gospoda nadškofa ter ga boste prosili zanj, da mu da to milost, da bo mogel voditi našo slavno in ponosno nadškofijo k njemu, ki je pot, resnica in življenje. —

Nani Papali je gledal voščeno masko prečastitega in se obrnil k Mladenu Kašaninu, »največjemu brezvercu«.

Podpiral si je s kolenom svoje roke, ki so vse robate in dlakave objemale razorani in precej nečisti obraz. Njegove lepe plave oči so gledale postrani Nanija, kakor bi mu hotele reči: — Glej ga bedaka!

Zlatko Flis, znan zaradi brezhibne francošchine, katero ga je naučila govoriti guvernant, je dejal: — C' est pour les enfants. —

Regelja Ivan pa je strmel v gospoda ravnatelja z naivnim, otroškim pogledom. Kajti kljub svojim letom je bil največji otrok med njimi.

Papali ni hotel na svetem mestu, kakor ga je ironično imenoval, začeti pogovora. Zato je rekel: Mir, fantje, s kora nas gledajo! Nato se je malomarno naslonil na klopi.

Dijaki so ga razumeli in brez besede čakali slovesnosti drugega dne. Uprli so svoje oči v oltar, ki jim je bil v mraku nekaj tujega in skrivnostnega.

PREVZVIŠENI gospod je izhajal, kakor vsi naši velmožje, iz kmečke vasi. Kako je prišel na svoj nadškofovski prestol, je bila prava uganka. Ljudje so šepetali marsikaj in verjeli vse.

Na zunaj se je Papaliju zdel prevzvišeni popolnoma podoben lesenemu kipu sv. Alojzija, ki je bil pritrjen nad stopniščem zavoda sv. Marije. Nosil je vedno malce sklonjeno glavo, bil je zelo skromno oblečen, le zlata verižica z velikim križem na prsih je razodevala njegovo cerkveno dostojanstvo.

Da je sam prevzvišeni počastil ta zavod s svojim obiskom, je bila že stara navada. Prišel je namreč pogledat svojo lastnino. Obenem je ob tej priliki navadno vsako leto izvršil velevažno dejanje sprejema v neke verske družbice, ki jih je imel ta zavod. To sta bili družbici presv. Evharistije za starejše dijake in družbica sv. Alojzija za nižješolce. Sprejem se je izvršil z velikimi slovesnostmi, uvod pa je bilo malo boljše kosilo, ki ga je plačal sam prevzvišeni.

Dijaki so ta dan dobili namesto vode čašo krščenega vina in drugih priboljškov.

Po kosilu, navadno okrog tretje ure popoldne, ko so bile večernice že gotove, ali pa skupno z njimi, je sprejemal prevzvišeni gospod nadškof po natančno določenih pravilih člane nove družbe.

Nani Papali ni niti slutil, da ga bo doletela tolika čast, da bo mogel govoriti s samim presvetlim. Bil je namreč določen, da ga pozdravi v imenu vseh gojencev in da ga prosi apostolskega blagoslova.

Točno ob napovedani uri se je ustavil eleganten avtomobil pred glavnim vhodom v zavod. Izstopil je prevzvišeni s tajnikom ter skromno odšel na mesto, kjer so bili zbrani dijaki. Kakor po navodilu gospoda ravnatelja, so vsi dijaki zaploskali, in ko se je prevzvišeni zahvalil, je na dani znak začel govoriti Papali.

— Prevzvišeni gospod nadškof!

Da obiskujete vsako leto naš zavod, dokazuje veliko ljubezen, ki jo gojite do nas. Mi smo vam za to ljubezen hvaležni. Ljubimo vas kakor svojega duhovnega nadpastirja, prosili bomo ljubega boga, da vam da moči, težke naloge dovršiti.

Prevzvišeni gospod nadškof! V imenu gojencev vas prav lepo pozdravljam. —

Prevzvišeni je pokimal, podal roko Naniju Papaliju, ki jo je po naročilu gospoda ravnatelja poljubil. Nato se je vzravnal in pogledal po zbranih dijakih.

Mlajši so s pobožnimi očmi strmeli v svečenikovo postavo, starejši so ga pa merili s pogledi in sodili.

Slovesnost se je začela v cerkvi, kjer so namestili prevzvišenemu udoben fotelj, s katerega je imel prelep razgled po vsej kapeli. Na koru so se zbrali pevci, ki so se za ta slovesni trenutek dolgo pripravljali.

Pevovodja je zamahnil z rokami, ministranti so pozvonili in slavnost se je začela. Prižgali so vse luči, kar jih je bilo v kapeli, dijaki pa so začeli prihajati iz svojih klopi. Plašno so se bližali prevzvišenemu, poljubljali so mu roke pred izročitvijo svetinjc in po izročitvi, on pa je brbljal molitve in ponavljal neprestano: amen. S kora pa je odmevalo »Povsod boga«.

Nato so izpostavili najsvetejše. Gospod nadškof je ob veliki asistenci duhovnikov in ministrantov zažgal kadilo, ki je kmalu zagrnilo v prijeten vonj vse tragične obraze v tej kapeli. Po končani slovesnosti je bila v hišni dvorani akademija, pri kateri so nastopali novo sprejeti člani verskih družbic. Pri tej akademiji je imel prvo točko sporeda Zdenko Castelli.

Ko se je zastor odgrnil in je prevzvišeni zagledal pred sabo večno enako razporejene gozdne kulise in pred njimi postavo štirinajstletnega krasotca, se je obrnil h gospodu ravnatelju in ga vprašal, kako se učenec piše. Gospod ravnatelj je uslužno odgovarjal in še pristavil, da je dečko že tri leta gojenec zavoda. Gospod prevzvišeni ni mogel prikriti svojega občudovanja, gledal ga je vsega v bleščeči luči pozornice, kako je deklamiral njemu v čast neko prigodnico.

Bil je v sivi, elegantni obleki z dolgimi hlačami, tako nevsiljivo prijazne barve, in roke je držal tako priprosto in vešče, da je prevzvišeni njegov nastop pozdravil s precejšnim iskrenim navdušenjem.

Vrstile so se nato še druge točke, vse enako svete in pobožne, polne besed o veri, angelih, hudobnem duhu in grehu. Zaigral je tamburaški orkester, zaigral je tudi Drago Kirasić na svoje gosli, nato se je še

pevovodja povzpel na oder ter vodil petje dijaškega zbora, ki je zapel neko narodno. Vsa prireditvev je bila hitro končana, kar so si posebno starejši dijaki zelo želeli.

Prevzvišeni je izrazil veliko veselje, da so ga dijaki tako iskreno sprejeli. Gospod ravnatelj je stal poleg njega z nagnjeno glavo, najpopolnejša slika pobožnosti in skromnosti.

Na željo gospoda nadškofa, da bi rad videl pred seboj Zdenka Castellija in Nanija Papalija, ju je dal gospod ravnatelj poklicati. Prevzvišeni je pogladil po glavi Zdenka Castellija, ki je bil prvi trenutek precej zmeden, kajti vanj so bile uprte oči vseh dijakov, ki so pravkar pod vodstvom visokega klerika odhajali iz dvorane. Ogledovali so ga kakor neko čudo in povzdigovali njegovo srečo do nebes, ker je doživel velikansko čast, da ga je gospod nadškof osebno poklical k sebi in ga osebno pogladil po glavi. Toda svoje zmedenosti se je kmalu otresel. Gledal je prevzvišenega naravnost v obraz s tistimi očmi, ki so zaslužnile Biserko Ružičevo, Nanija Papalija in nešteto drugih ljudi.

Prevzvišeni ga je vprašal: — Kako si kaj, mali, zadovoljen tukaj? —

Zdenkov obraz je preletela senca nejevolje, kakor da je pričakoval kakšnega podrobnejšega in ne tako splošnega vprašanja, s kakršnim tolažijo otroke, ki so stari pet let.

Prevzvišeni je menda to opazil, ker se je nasmehnil, pogledal gospoda ravnatelja in mu dejal: — Vi ste gotovo izredno zadovoljni z njim? —

Sledil je poklon gospoda ravnatelja in njegove besede: — Da, prevzvišeni. —

— No, le skrbi, — se je zopet oglasil prevzvišeni — da boš ostal takšen kakor sedaj. S temi besedami se je obrnil k Naniju Papaliju.

Nani Papali je imel občutek, kakor da stoji pred njim leseni kip s stopnišča, ne pa gospod nadškof. Nadškofove oči so bile namreč odplavale nekam v neznano ter se je samo jezik zanimal za Nanijevo malenkost.

— Ali kaj sodelujete pri katoliških organizacijah? —

Papali se je v sebi pomilovalno nasmehnil.

— Kot gojencem nam ni dana ta možnost, prevzvišeni. Glavno je, da živimo kot dobri katoličani. —

Prevzvišenega je odgovor zadovoljil, podal je Papaliju roko in odšel z gospodom ravnateljem iz dvorane, kjer sta ostala edino še Nani in Zdenko.

— No, mu je rekel Nani. — Tvoji vtisi so danes gotovo precej pridobili. Zdaj boš gotovo še bolj pobožen kakor doslej, — ga je ironično zbodel.

Tu je Zdenko začudo trdo zgrabil njegovo roko in mu rekel:

— Prosim te, molči. Prosim te, imej z menoj usmiljenje. Kaj sem mar jaz kriv, če sem tako slab človek in če ni v meni nobene moči več? — Zajokal je.

— Vem, ti se mi posmehuješ, praviš, v srednji vek si zašel, poti za teboj so zabrisane, pred teboj jih ni. Na prijateljstvo si pozabil.

Tako misliš ti. Toda to ni res, Nani! Nani, nisem se prav nič spre-

menil. Če sem se spremenil, se nisem sam v sebi, ampak si ti tega kriv. Prosim te, bodi takšen, kakršnega sem te spoznal prvi dan. —

Ko ga je Nani videl v takšnem joku, ga je prijel z obema rokama za glavo in dejal:

— Čemu govoriš o tem, kar je za nami? Skušal te bom razumeti. Povej mi vse. —

Spuščal se je večer, tih in nemiren, kot ves november, ki ga je motilo neprestano trkanje dežja ob stekla.

V PRAZNI dvorani je Zdenkov glas odmeval kot v grobnici. Žalostno razpoloženje, ki je vladalo zunaj, je napolnilo tudi njiju in oba hkrati sta začutila, da je življenje še stokrat bolj samotno in zapuščeno, če gre človek sam skozenj.

Papali je po dolgem času spet občutil utripanje njemu še pred nekaj tedni tako dostopnega življenja. Zdenko, sicer prej navajen govorjenja po ovinkih in gosposkega malomarnega izraza v očeh, je bil ta večer pred Papalijem strt in majhen kot otrok.

— Nani, ti se gotovo zavešaš poraznega dejstva, da sem prav za prav star že štirinajst let. In če sem se te dni navidezno oddaljil od tebe, če se ti zdim, da sem ti postal tuj in nedostopen, če sem šel s ponosnimi koraki mimo tebe, vedi, da tega nisem delal hoté, marveč prisiljen od neke, meni doslej neznane moči.

Ta pojav, ki sem ga opazil, se nanaša na moje tako imenovano seksualno življenje. Vem, da te ne bo motilo, če ti o tem popolnoma odkrito govorim.

Nekaj dni je od tega, kar sem še mislil, da mi bo kapela prinesla tisti mir, ki si ga želim. Rečem ti, to je bilo le trenutno pozabljenje. Vse to je prav lepo, če verjameš, da boš živel večno, če misliš tako, kakor te uče drugi. Dolgo pa ne moreš tako ostati. Kirasić, Franić in Pavlović so se mi za nekaj dni približali in zdi se mi, da jih bom spet izgubil. Kako daleč smo si vendar vsaksebi! Saj nisem njihove krvi in njihovega značaja. Jaz imam več volje za življenje. Kar oni verujejo, to meni ne zadošča. Nani, prosim te, ali mi hočeš reči brez kakršnihkoli predsodkov, tako, kakor bi odgovoril na to vprašanje odraslemu človeku? —

Nani mu je potrdil. Zdenko je pristopil tako blizu k njemu, da je Nani občutil vsak utrip njegovega telesa.

— Dobro torej, povem ti. Danes ponoči sem imel odurne sanje. Doslej si nisem mogel predstavljati, da bi bilo mogoče. Toda zdaj, ko živim med samimi fanti, mi je dozorelo spoznanje, da me bo to bivanje tukaj ugonobilo. Sanjal sem tudi o tebi. Pa morda sploh ne bi bil, da mi ni včeraj pripovedoval Peh o tem, kako se menda tudi na ta način lahko ljubi. Sanjalo se mi je, da si me ti poljubil. Tvoj poljub je bil kot poljub moje Biserke. Tako nežen in strasten hkrati. Izgubil sem popolnoma razsodnost. Hipoma sem začutil, kako vstaja v meni neznano hrepenenje, neznana težnja po strasti in pohoti. Potem sem spet

začutil gnus do vsega tega. Kajti prebudil sem se, ker sem začutil pod seboj mokroto.

Ljubi Nani, ne obsojaj me. Zdi se mi, da vsi tukaj v zavodu vedo za to, kar se je zgodilo z menoj. Tako sem nesrečen, da moram najti človeka, ki mi bo začrtal spet novo pot. Ampak lepšo in bolj gotovo, na kateri ne moreš tako lahko pasti. —

Papali ga je gledal z velikim sočutjem.

— Dragi Zdenko! Zakaj mi nisi tega povedal že prej? Zakaj si se mi skrival te dni, ko ni bilo potrebno? Vem, da te ta vprašanja motijo. Ali imaš še kaj?

— Še eno vprašanje. Ali ti sploh kaj veruješ v boga? —

Papali je malo pomislil in odgovoril:

— Za zdaj si o tem vprašanju še nisem popolnoma na jasnem. Gotovo je, da na učenje današnje uradne vere ne dam nič. Če je bog in če je tako velik, potem ga bo pač prav malo zanimala moja malenkost.

— Tako, torej ne veš popolnoma jasno? —

— Ne. Toda zagotavljam ti, da si lahko, kar se tega tiče, popolnoma miren. Ne boš prišel zaradi tega, če grešiš, niti v pekel niti v nebesa. Pač pa si lahko škodiš, to je res. Z nezmernostjo. Sicer ti mora biti znano, da je ljubezen sama nekaj naravnega. —

Zdenko je napravil nekaj korakov in zamahnil z roko, kakor da hoče telovaditi in si s tem preganjati nepotrebne misli. Potem je nadaljeval: — Šele danes po teh sanjah sem opazil, kako vsi oprezajo za mano. Ne bi rekel, da Kirasić in Franić, pač pa je res, da Kašanin in Matijević in Fedorov mnogokrat govore o meni, kar mi je celó Peh povedal. O čem bi govorili, če ne o tem? Saj drugače jaz nisem nič posebnega. Čisto navaden fant. In gledajo me tako čudno, pomenljivo. Zdi se mi, kakor da bi se mi hoteli približati in povedati neko skrivnost. Toda meni je vse to tako odurno in nesmiselno, da me je postalo strah pred njimi. Posebno Peh je tako nesrečen, da menda brez mene ne more živeti.

Kaj bi ti storil, če bi bil na mojem mestu? —

— Ne bom ti odgovoril. Le eno bi ti rekel, Zdenko! Nenavaden fant si. Čuvaj svojo mladost! Ne daj je nikomur, ki je ni vreden! Ne pusti je v zavodu sv. Marije! —

Castelli ga je gledal kakor okamenel. Ko se je zavedel, je naglo pristopil k Papaliju, ga močno objel, pritisnil svoj obraz k njemu in dejal:

— Nani, edini, ki te res moram ljubiti! —

Nani je skril svoje roke v mehki toplini njegovih las, naslonil se nanj in tako sta ostala, dokler ni v svoji sobici pritisnil Dominik Peh na gumb električnega zvonca, ki je dal dijakom znamenje, da se odpravijo k skupni večerni molitvi v hišno kapelo svetega Martina.

(Se nadaljuje.)

vprašanju, kaj je iz nas pregnalo strahove preteklosti, odkod ta vera v življenje, ki nam je tako neprijazna mačeha. Nekaj pa je mogoče precej zanesljivo ugotoviti. Naravno je, da vsi ti mladi ljudje nočejo biti naplavina življenja in brezimna števila v rubrikah o brezposelnosti; a če na sovražne življenjske pogoje ne reagirajo z zagrenelostjo, temveč z bodrostjo in delavnostjo, si je to mogoče razlagati edinole z dejstvom, da se je njihovo doživljanje lastne usode premaknilo iz posameznika v človeško splošnost, da svojega osebnega primera ne občutijo egocentrično, marveč kot del skupnega problema, ki je rešljiv samó v okviru celote. Zavedajo se, da je pasiven, strt človek negativna postavka v bilanci splošnosti in tedaj zavaljo te splošnosti ne smejo ostati pohabljeni. Trda življenjska nuja jih je notranje prevzgojila; razbila jim je vse iluzije mladosti in jih krvavo iztrežnila, a jim je zato dala tisto vero v življenje, jasneje: tisto tvorno, kljubovalno preverjenost o možnosti ureditve tostranskega življenja, ki se napaja iz zavesti o trajni odgovornosti pred človeško skupnostjo in iz živega občutka dolžnosti do nje. S to vero stopa ta rod dandanes v slovensko književnost in v njenem imenu bo morda ustvaril naš novi realizem. To je uporna, najbolj preganjana vera, ki si jo je najtežje priboriti in jo je najtežje braniti, ki pa je najslajša drznost človeškega razuma in pomeni najvišji optimizem človeškega srca: vera v zemeljskega človeka.

DEČKI

ODLOMEK IZ ROMANA – FRANCE NOVŠAK

Castelli se je sklonil k Papaliju in mu šepetal:
 — Nani, povedati ti moram veliko novico. V meni se dogaja nekaj tako čudnega, neizrekljivega in nepojmljivega, da sem v zadregi, kako naj bi to povedal. Nani, bil si mi v teh dolgih dneh iskren prijatelj. Nisi pobožen in tudi jaz nisem bil. Toda, zdi se mi, da je v meni polno kadila, da njegov vonj lije v mojo dušo. Res, smešno se ti zdi, kajne? Ne smej se, prosim te. Ko sem bil bolan, sem premišljeval, ali je res mogoče, da se ves svet vrti kar tako čisto slučajno naprej. Da ga ne vodi nikakršna sila, da ni odvisen od nobenega pogona in da je sploh sam sebi prepuščen. Poglej, to se mi zdi čudno. Vem, rekel boš: to si v pridigah izvedel. Mnogo sem slišal cerkvenih govorov. Poslušal sem klerika, poslušal sem ravnatelja, poslušal našega kateheta, celo samega prevzvišenega gospoda škofa. Priznam, res, slišal sem. Toda, ko sem jih poslušal, so se mi zdeli govori tako malo verjetni, tako smešni in majhni, da sem mislil: Kaj bi vse to. Nisem jim verjel. Bil sem pa bolan in ravno v času bolezni sem dopolnil štirinajst let, kakor ti je znano. Nani, štirinajst let! Koliko časa traja sploh človeško življenje? Tako zgodaj umirajo ljudje. Komaj se razgledajo, že omahnejo. Redko vidi kdo cilj, ne doseže ga nihče. —

Tako je govoril Castelli s široko odprtimi, žalostnimi očmi.

Tramvaj pa je vozil naprej, se ustavljal redno na vsaki postaji, sprevodnik je vsaki osebi, ki je vstopila, voščil dober dan in ji ponudil listek. Čez nekaj trenutkov ju je objel čudoviti Maksimirski park s svojim visokim drevjem. Skoraj nobenega človeka ni bilo videti. Lahen veter se je igral z odpadlim listjem. Pod rumenimi krošnjami sta bili postavi dečkov bridko nasprotje ostali okolici. Nani Papali je govoril:

— Iz tebe govori razočaranje nad življenjem. Med boleznijo si spoznal, da je človek prav za prav zelo slabotna stvar in le majhen razlog je potreben, pa se zgrudi. Kaj naj ti še pripovedujem? Popolnoma sem te razumel. Spet se vračaš k stvari, katero si še pred nekaj tedni tako preziral, k religiji. Dobro, ne bom te odvrčal od nje. Srečnejši boš, če jo imaš. Veruješ v nekaj, česar ni, in upaš, kar se ne bo zgodilo. Iz tega izvira sreča ali vsaj pozabljenje, in tega si vsi želimo. Pozabiti, pozabiti! — Toda, vse to je prazno filozofiranje, zdaj sva v Maksimiru. Ali si čital baročne stihe pri vhodu? Vsi rodoljubni Zagrebčani jih znajo na pamet. —

— Ne zanimajo me, — je dejal Castelli in stopil na desno, kjer se je steza odcepila proti živalskemu vrtu. — Ne, te pesmi me ne zanimajo. Pač pa mi je žal, da nisem imel in da ne bom imel prilike živeti v Gunduličevi dobi ali morda celo malo prej. Ali si samo mislim ali je res, da so bili ljudje takrat srečnejši. —

Ustavil se je. — Srečnejši? Mogoče. Čim bolj priprosto življenje živi človek, tem srečnejši je. In tako življenje je moralo biti tedaj v naših krajih, če ne po vsem svetu.

Vstopila sta v živalski vrt. Pazniki so pred redkimi obiskovalci krmili živali. Neka guvernantka se je mučila s sitnim otrokom.

Severni medved je hodil sem in tja po cementu, ki je bil podoben ledenim ploščam v njegovi daljni domovini. Castelli je vzdihnil:

— Vidiš, to je internat sv. Marije za severne medvede. Sploh se mi zdi, da imamo ljudje in živali zelo slično življenje. Edino, česar živali ne poznajo, so problemi, ki nas mučijo. Kaj ve, recimo, tale beli medved o seksualnem problemu? Kadar začuti potrebo, opravi svoj posel in ni oblasti, ki bi mu to preprečila. Pri nas je vse drugače. Mi smo v zavodu sv. Marije; naučili so nas sklepati roke in ljubiti ljudi, ki jih ne poznamo in ki jih ne moremo ljubiti. Na najosnovnejša vprašanja nam nihče ne da odgovora. In to, da nam ne dajo odgovora, da nas drže v stalni temi in nevednosti, to se danes imenuje vzgoja. Krasno, kajne? —

Ob takšnih pogovorih se je Papaliju nabralo čelo v gube in pri ganjal je Castellija, da bi se odstranila od medveda. Prišla sta do ptic.

— Vidiš, tudi temle nekaj manjka. Poglej, peruti imajo in ne morejo vzleteti. Mi imamo pa pamet, pa ne moremo misliti; mislimo lahko, samo povedati ne smemo, kar mislimo, — je rekel Papali grenko.

Prav zato, — mu je odgovarjal Zdenko, — nima smisla, da bi se ukvarjali s takšnimi vprašanji. Najbolje in najenostavneje bi bilo, da bi vso našo problematiko rešili tako, kakor so jo reševale prejšnje generacije. Vdati se in priznati dejstva, rabiti svojo pamet le v službi zakonitega cerkvenega ali posvetnega gospodarja. Meni se zdi

neumno, zakaj bi se ne navduševali za lepoto cerkve, njenih obredov in slavnosti. Če se spomnim na lansko leto ali še nazaj, mi je kar toplo pri srcu. In po bolezni vidim, da se mi vrača vera. Nekaj prijetnega je to spoznanje. Pozabil bom vse, ne bom se briga za tvoje težke misli, Nani, in živel bom veselo kakor ptič v Maksimirskem vrtu. Kaj zato, če nimam svobode? Prosim te, kaj je danes svoboda? Geslo komunistov in anarhistov. Res je, vsi si jo želimo. Toda dosegli jo bomo prav tako, kakor tile ptiči. Vse same prazne čenče. Pa poglej, tamle so levi. Kakšna ironija! Ali vidiš kralja puščave? Kakšen kralj! Kralj v tej smrdljivi kletki, kralj tistega kosa govedine, ki jo dobi za hrano. —

Papali je mrko odgovarjal.

— Preklete je res, kar si rekel. Ni kralj lev, ni kralj medved, ampak ključ, ki odvzame svobodo. Ta je kralj. Največji in najbolj ponosni.

— Ah, to je že skrajna ironija, — ga je zavrnil Castelli. — Nepotrebno je, da si na tak način razburjava živce. Stopiva rajši v čoln. —

Lastnik čolnov je sprejel pristojbino za polurno vožnjo z nenavadno globokim poklonom in ju celo tako počastil, da je sam odvezal verižico, s katero je bil čoln privezan k bregu. Še ko sta fanta odrinila in je Zdenko že veslal, ju je spremljal z očmi. Tako sta se vozila po jezeru, po njegovih rokavih, okrog otočkov, pod mostički in molčala skoraj ves čas. Ko se je oglasilo krog poldneva več tovarniških siren, sta prav tako molče zapustila čoln, odšla do tramvajske postaje, vstopila v voz in se odpeljala v zavod sv. Marije.

Zdenka so vsi dijaki navdušeno pozdravili. Bil je pač ljubezniv fant in zaradi dolge bolezni še bolj pomilovan in ljubljen. Pri kosilu je celo sam prečastiti gospod ravnatelj stopil k njemu in ga vprašal, kako se počuti. Zdenko se mu je zahvalil s prav samostansko vljudnostjo ter se obrnil k Stojanu Pavloviču, ki je že ves čas pričakoval, da bi mu nekaj povedal.

Zdenko se je začudil, ko mu je Pavlovič ponudil košček papirja z besedami: Če dovoliš, ti bom prečital.

— Kaj je to? — — Pesem. —

Castelli ga je ostreje pogledal. — Ti pišeš pesmi? —

— Včasih. Ljubim jih. Tudi sam bi rad postal velik pesnik. Takšen, da bi se o meni učili dijaki v šolah, kakor Mažuranić ali Krleža. —

— Meni Krleža ne ugaja. Jaz ne bi nikoli tako pisal. Čemu govoriti resnico, ko se vendar lahko lažemo. —

Castelliju se je zazdel nadaljnji pogovor nesmiseln. Tudi Stojan Pavlovič je umolknil. Sedel je mirno poleg njega ves čas, dokler ni klerik dal znamenja za začetek molitve.

DRUGA gimnazija je bila ponosna zgradba v južno zapadnem delu mesta, zgrajena še v časih, ko je vladal glasoviti Khuen, diktator tedanje hrvatsko-slavonske province. V poslopju je bilo nastanjenih več zavodov, da se je mogel pouk vršiti le izmenoma, ob veliki stiski za učilnice. Na ulici pred gimnazijo je rasel lep drevored starih ko-

stanjev, pod katerimi so dijaki v vročih poletnih dneh, ko so čakali na začetek pouka, stali in pričakovali trenutka, da bi šolski sluga odprl vrata.

V ta zavod sta hodila tudi Nani Papali in Zdenko Castelli. Nani Papali je obiskoval šesti razred, Zdenko Castelli pa tretjega.

Nani Papali se od vsega početka ni mogel prav vživeti v življenje tega zavoda. Zdelo se mu je, da se mentaliteta v tej šoli tako razlikuje od drugih šol, ki jih je bil doslej spoznal, da ji ni mogel najti primere.

Že postava gospoda ravnatelja te šole je dokazovala zgovorno, kako je v tem mestu mnogo več širine, kakor v provinci, iz katere je pobegnil. Tudi profesorji so bili bolj ljudem podobni. Kljub temu, da so vestno in vztrajno zahtevali, da bi se dijaki učili, so imeli precej obzira, zlasti z revnejšimi tovariši. Edino, kar ga je v tej gimnaziji motilo, je bil gospod katehet, majhne, debelušaste postave, okrogle glave, kratkih ščetinastih pokoncu stoječih las, sinjih oči in globokih črnih zarez pod srebrnimi očali. Njegov smeh je bil podoben hreščanju stare ure in dijaki so se tega smeha bolj bali kakor trdih, glasnih ukazov gospoda ravnatelja.

Gospod katehet je imel tipičen kardinalski obraz, in dijaki so govorili, da je grd, kar sicer ni bilo res. Imel je gladko, belo kožo, vedno obrito in skrbno negovano. Vendar se ni mogel nikomur prikupiti, kajti način, kako je dijake silil k izvrševanju verskih dolžnosti, je bil oduren. Pri tedenski šolski maši ob nedeljah je vedno pazil, da so vsi dijaki pri maši navzoči, in če koga slučajno ni bilo, je zahteval potrdilo, da je bil drugje pri maši, sicer je sledila kazen. Razumljivo je, da so se dijaki zelo poredko ali sploh ne udeleževali šolskih pobožnosti, potrdila za maše pa so si drug drugemu pisali.

Neko uro, ko so ravno govorili o važnosti morale za poedinca in za družbo, je gospod katehet opazil v zadnjih klopih razreda nemir in šepetanje. Dvignil se je in stopil proti zadnjim klopem. Ko se je vračal, mu je pogled obstal na knjigi, ki jo je čital Nani Papali in je imela naslov »Življenje Jezusovo«.

Gospod katehet je začuden obstal in vprašal: — Oho, kaj pa vi čitate, Papali? —

Papali ga je pogledal in odgovoril: — Življenje Jezusovo. —

— A tako. Zdi se mi, da ste zašli na kriva pota. Mar nimamo o Jezusu napisanih boljših knjig, kakor je Renanova? Saj je znano, da to Renanovo delo ni znanstveno in je kot tako od vseh resnih znanstvenikov že zdavnaj zavrženo. Imate tudi dovoljenje za to, da čitate? — ga je naknadno vprašal. — — Ne. —

— Ne veste, da morate imeti dovoljenje, če hočete čitati take knjige? — — Ne. —

— Tudi tega ne veste? Vi ste vendar šestošolec, in to mora vsak dijak vedeti. Sicer pa, zakaj prinašate v šolo knjige, ki nimajo s poukom nobene zveze? —

Nani ga je gledal; sprva ni mogel verjeti, da katehet misli resno. Potem ko je videl njegove neusmiljene, stroge oči, je povetil glavo.

— Pojdite, pojdite malo ven, da vas izprašam. Če ste tako dobro podkovani v Jezusovem življenju, mi boste še povedali nekaj o krščanski morali. No, govorite! Kaj je krščanska morala?

Nani je molčal.

— No, — mu je hotel pomagati katehet. — Krščanska morala je izpolnjevanje verskih dolžnosti in življenje po božjih zapovedih. No, ali smo dolžni živeti po krščanski morali. Kaj mislite, Papali? —

Papali je spregovoril kakor avtomat: — Da, dolžni smo živeti po krščanski morali. —

— Seveda, — se je zadržal katehet, — toda vi se praktično tega ne držite! Čitanje takšnih knjig vam odslej prepovedujem! Ta knjiga ostane pri meni, v svarilen vzgled, da drugič ne boste več v šolo prišli s takšnega bogumrzkega čtiva. —

Tako je prišlo »Življenje Jezusovo« v roke prečastitemu gospodu katehetu, ki ni mogel dovoliti, da bi kdo drugače razlagal boga, kakor njegova posvečena oseba. Od tega dne gospod katehet ni mogel več videti Nanija Papalija.

PRAV tiste dni so začeli na gimnaziji z literarnim krožkom. Ravnateljstvo je potrdilo pravila, profesor francoščine je postal njegov vodja, in dijaki so začeli prirejati sestanke. Sprva so obravnavali nevažne pesnike in pisatelje, prepisovali predavanja o glasbi, referate o slikarski umetnosti, o religiji v službi umetnosti in podobne reči.

Novo luč je prinesel v krožek šele sošolec Nanija Papalija in to je bil Zagoda Rudolf.

Revščina, v kateri je živel vse življenje, mu je dala čisto srce in jasne oči. Z vso dušo se je iskreno oklenil katoliške vere, vzljubil vse njene skrivnosti in v svoji duši posvetil vso cerkveno hierarhijo. Kljub temu se je zavedal, da je življenje na svetu takšno, da ga je treba čim prej izpremeniti, ker bo sicer nastal na svetu požar, čigar razsežnosti danes niti premisliti ne moremo. Zato je v literarnem krožku najavil predavanje o krščanskem socializmu.

Popoldne, ko je Zagoda nameraval predavati, se je zbralo v sobi, namenjeni za literarni krožek, veliko število dijakov, ki so vsi z izredno napetostjo pričakovali, kaj bo povedal Rudolf Zagoda.

Profesor je stopil na oder in v kratkih besedah povedal, da ga zelo veseli, da se tudi dijaki pričenjajo zanimati za socialni problem, vendar, je naglasil, naj pazijo vsi dijaki, da ne bodo zašli na kriva pota in da morajo vedno spoštovati državno oblast, ki je zato postavljena, da socialno vprašanje tudi reši.

Dijaki so začeli zadaj nekaj nerazločnega mrmrati, zato je stopil Zagoda na oder in začel s predavanjem. Povedal je, da je socialno vprašanje danes glavno vprašanje človeške družbe, ki ga mora reševati predvsem inteligenca, ki ji bodo tudi dijaki nekoč pripadali. Poudaril je, da nasilna pota in krvave državljanske vojne ne vodijo nikdar do popolnega uspeha, temveč le rušijo v ljudeh vsak smisel za poštenje medsebojne pravičnosti in ljubezni. Nato je nadaljeval, da mora priznati načelo avtoritete. Postaviti moramo v svoje duše novega Kri-

stusa in paziti, da bomo delali natančno to, kar zahteva katoliška cerkev, ki ima le eno ideologijo, da bi pomagala človeštvu. Na koncu je izjavil, da ljubezen vse premaga in da gotovo pride čas, ko bodo vsi ljudje priznavali, kar katolicizem uči, in tako dosegli že na tem svetu blaženost.

Dijaki, zbrani v dvorani, so pazljivo sledili izvajanjem svojega tovariša, toda videlo se je, da se jih prav malo strinja, kajti Josip Bartošek je vstal in rekel: — Tovariši, kar nam je povedal tovariš Zagoda, smo že zdavnaj slišali. Povedal nam ni nobene nove misli. Mi pa želimo, da nam kdo očrta moderna pota socializma, pa najsi so imela uspeh ali pa ne. —

Nastalo je glasno pritrdjevanje in ker je bilo prisotnih več gojencev internata sv. Marije, je nastalo glasno prerekanje in dopovedovanje. Voditelj je dal besedo Mladenu Kašaninu.

— Vse, kar je povedal tovariš Zagoda, so le prazne besede. Na takšen način danes nihče ne rešuje socialnega vprašanja. Poleg tega moramo vedeti, da je socializem s katolicizmom nezdružljiv, da sta to dva popolnoma nasprotujoča si pojma. Želeli bi si izčrpno predavanje o vseh borbah, ki se tičejo socialnega vprašanja, predvsem pa glede naših krajev, ker nas zanima predvsem to, kar je pri nas. Tovariš nam bo oprostil, če se vsi ne strinjamo z njim. Mislamo, da jih je tukaj prav malo, ki verjamejo v te fraze, da bo ljubezen svet izpreobrnila. Opažam, da predavanje tovariša Zagode trpi zaradi pomanjkanja realističnega opazovanja. Želim, da bi se oglasili tovariši k razgovoru. —

Nastalo je glasno govorjenje in pritrdjevanje. Profesor je dal besedo Nikoli Miličiču. O njem so trdili, da je komunist in nevaren človek. V resnici pa je bil, ko je stopil na oder, prav majhen in nepomemben kodrolas fant, ki mu nihče ne bi bil prisodil več kakor šestnajst let. Spregovoril je:

— Razveseljivo je, da se dijaki bavijo s temi stvarmi. Tudi je res, da nam šola ne daje o teh vprašanjih nobene izobrazbe. Zato ni nič čudnega, če si mi to izobrazbo sami iščemo. Iz tega nastaja toliko nepomembnih tragedij v človeškem življenju, toliko izključitev in nesreč. Lani se je dogodil celo samomor. Naš tovariš je bil menda osumljen propagande in si je sam končal življenje. Kam vodi to neznanje? Jasno je, da moramo imeti pojem o vseh teh rečeh, ki pretresajo današnji svet. Torej moramo biti poučeni tudi o socializmu in o njegovem vplivu na gospodarsko strukturo družbe. Ta pouk nam pa mora dati šola in to po svoji uvidevnosti, — je pristavil Miličič s pogledom na profesorja.

Temu so se že nabirale mrke gube na čelu. — Pustimo, kar ne spada semkaj. Ali ima še kdo kaj pripomniti? —

Oglasil se je Nani Papali. — Kar sta povedala tovariša Bartošek in Miličič, odobravajo, mislim, vsi prisotni dijaki. Le nekaj, mislim, da nista povedala. Da takšen pouk danes v šoli ni možen, ker ga današnji učni načrt ne obsega in ga najbrž tudi bodoči ne bo. Zato bi morali dijaki v literarnih krožkih, kakršen je naš, predavati sami ali pa naprositi gospode profesorje, da jim povedo to in ono, kar jih za-

nima. Sicer pa mislim, da je bilo predavanje tovariša Zagode odveč in s težnjami današnje mladine v kričečem nasprotju. —

— Oho, — se je tedaj oglasil zadaj Nikolavs Ivan, ki je pripadal križarski mladinski organizaciji. — Kako veš to? — se je zadržal nanj, da je vsa dvorana prisluhnila. — Mi, ki smo katoliškega prepričanja — in nas ni malo — imamo popolnoma drugačne pojme o tem. Če vam, ki ste zašli na levo, to ne ugaja, vam ne morem pomagati. Naš narod je globoko religiozen. Vdan je katolicizmu kakor veri svojih očetov in prepričan sem, da ga bo bog čuval tudi odslej. —

— Za to vendar nimaš nobenega poročstva! — ga je prekinil Nani. Miličič je še dostavil: — To so otročarije! —

Vmešal se je še profesor: — Prosim dostojnosti! Zavedajte se dijaškega dostojanstva! —

Dijaki so začeli vpiti drug preko drugega in zabavljati. V hipu sta bila v dvorani dva tabora, pripravljena zagovarjati svoje trditve. Večina je bila na strani Nanija Papalija in Miličiča, okrog Nikolavsa se je zbralo le nekaj plašnih petošolcev iz oddaljenega jezuitskega kolegija, ki so hoteli govoriti, pa niso prišli do besed. Profesor je pričal: — Ker vidim, da ste začeli izrabljati literarni krožek v različne strankarske namene, zaključujem današnji sestanek in razpuščam krožek, za kar sem dobil že ob njegovi ustanovitvi odobrenje. —

Ko je odhajal Nani Papali z drugimi dijaki iz šole, je pri izhodu zadel ob Ivana Nikolavsa, fanatičnega zagovornika religije v šestem razredu. Pogledal je na njegov suknjič, na katerem je bil pritrjen znak križarske organizacije v podobi belo-rdečega štita srednjeveških vitezov z velikimi začetnicami treh tragično velikih besedi: *Ž r t e v*, *e v h a r i s t i j a*, *a p o s t o l a t*.

ZDENKO Castelli je opazil na svojem mladem, gladkem telesu velike spremembe. Kopalnica, ki jo je včasih vsak dan uporabljal in v kateri je negoval svoje telo z mehko vonjivimi mili, mu je bila vsako soboto, ko se je vršilo splošno kopanje dijakov pod klerikovim nadzorstvom, kraj usodnih odkritij. Dijaki so bili večinoma zelo sramežljivi in se niso upali pod prho brez hlačic. Klerik je uravnaval pipe, da je bila voda povsod enako razporejena, povešal preveč sramežljivo oči in se ni brigal za dijake.

Neko soboto, ko je ves dan neprestano deževalo in je silovit veter razbijal z okni in vrati, je poklical nekdo Nanija Papalija iz učilnice.

Papali je ravno dokončaval tretje dejanje svoje drame in pospravljaj papirje, ko je prišel k njemu Zlatko Flis, lepo gojeni Forsyth, ter mu po francoskem pozdravu povedal, da ga zunaj pričakuje Zdenko. — Pazi, — je rekel tiše, — klerik te gleda. Da izgineš brez njegove vednosti iz sobe! —

— Saj ni potrebno, — je dejal Papali. — Čemu imam pa jezik? —

Stopil je h kleriku in mu dejal, da ga kliče Dominik Peh. Klerik mu je izdal za izhod iz učilnice predpisano dovoljenje in tako sta se našla Nani Papali in Zdenko Castelli na temnem hodniku pred tretjo učilnico.

— Kako to, da nisi pri učenju? — je banalno začel pogovor Papali in pri tem gledal na brisačo, milo in pižamo, ki jo je imel Zdenko v rokah.

— Čudovito! — mu je dejal Zdenko. — Ujel sem takšno priliko kakor še nikoli. Zdajle se lahko kopljeva sama, ker je kopanje za dijake že končano. —

— Tako? — je zavlekel Papali. — Nimam volje, da bi se drugič kopal. Toda, če želiš, te seveda spremim do kopalnice. —

V odgovor je prejel zvonki smeh in besede: — Ne veš, kako si vedno želim, da bi se kopal sam. Tako lepo je, če te nihče ne priganja, če lahko po svoji volji izbiraš toplo, hladno in mrzlo vodo. Vidiš, kako je dobro, da me Peh tako spoštuje, kajti drugače ne bi mogel dobiti ključa od kopalnice. —

— Tako! Ključ imaš? — Da, ključ. —

— Dozdaj še nisem vedel, da dobivajo dijaki internata svete Marije ključ za kopanje. No, prav veseli me, da si tudi v tem napredoval in se že v tej stvari razlikuješ od svojih tovarišev. —

Šla sta po dolgem, ravnem hodniku z mnogimi okni, na katera so udarjale posamezne kaplje, mimo lesenega kipa sv. in nesrečnega klerika, zavila v stranski hodnik ter dospela do vrat, nad katerimi je bil pritrjen skromen, toda osvežujoč napis: KOPALNICA.

— No, dobro se okopaj, — je dejal Papali, ko sta stala pred vrati in jih je Zdenko odklepal.

— Kaj ne pojdeš z menoj? —

— Ne, sem se že okopal. —

— Čeprav! Saj je vseeno, če se še enkrat okoplješ, ne bo ti škodovalo. —

Zvok Zdenkovih besedi je bil tako čuden, da se mu Papali ni mogel upirati. Še preden se je odločil, ali bi ostal pri Zdenku ali bi odšel, je stal z njim v kopalnici za zaklenjenimi vrati.

Voda je bila še vedno topla. Castelli je začel metati s sebe obleko in stopil v kabino. Papali se je približal k pipam, da bi uravnal vodo.

Zdenko je čutil slap prijetno tople vode in globoko dahnil: — Si-jajno! Daj, sleci se in pusti vodo kakor je zdaj. Pojdi v kabino! —

Papali se ni dolgo obotavljal. Storil je po Zdenkovem nasvetu, ki se je glasil kakor povelje in stopil v najbližjo kabino poleg Castellija. Pustil je nekaj časa, da mu tečejo po telesu topli curki ter razmišljal o tem, kako je vendar voda nekaj prijetnega, če je topla. Zopet ga je zmotil Zdenko. — Kaj pa počneš, da molčiš? —

— Nič. Premišljam, da je takole kopanje prav prijetno, posebno če veš, da ni klerika zraven, in je pri tebi tisti, ki si ga želiš. —

Castelli je izpregovoril s tresočim glasom in opozoril Nanija Papalija, da bo moral govoriti o resnejših stvareh in to na kraju, ki je bil po mnenju gospoda kateheta hudičeva zanka, s katero hoče omajati čiste duše v ljubezni do boga.

— Stopi k meni! — je vabil Zdenko.

Prvi hip je mislil Papali, da se njegov mladi ljubljenelec šali, toda

ko se je glas ponovil, se je odločil, da pogleda. Odprl je vrata v kabino in zaklical: — No, kaj je? —

Pri teh besedah je skušal zavarovati svoj ugled, a že ga je vsega objel žareči pogled mladega boga, ki je stal pred njim gol in ponosen. Njegovo gladko telo se je zdelo zaradi vode, ki je curljala po njem, še bolj gladko in še lepše, podobno čudovitemu marmorju.

Prišel je trenutek, ko bi vsaka neprevidna kretnja mogla raniti obe duši. Oba sta se malce zmedla. Če bi bil videl ta prizor prečastiti ali kdo njegovih zaupnikov, bi bile posledice tega pogleda gotovo strašne, strašne.

Toda fanta sta bila sama, vdana svetlobi, v kateri se je sprehajal božanski Amor in se smejal revščini človeške ljubezni, ki se je fanta nista zavedala. Njuna ljubezen je bila bolj podobna otroškemu prijateljstvu, čeprav je že vzbujala v obeh prave življenjske nagone.

Castelli je namreč s pogledom objel Papalijevo postavo in mu zaklical od navdušenja: — Res je lepo, biti mlad! —

Hkrati je pogledal sebe in prve znake zrelosti na svojem telesu. Nato je premeril Nanijevo postavo. Njuna pogleda sta se srečala, a vesele obraze je ožaril Zdenkov zadržani, nikdar prej videni smehljaj.

Nenadoma se je Zdenko spomnil, da bi bilo dobro prekiniti molk, oklenil se je svojega prijatelja z rokami okrog vratu in se obesil nanj z vso močjo svojega telesa z veselim, srebrnim smehom.

Tako sta stala objeta kot kipa antičnih dovršeno lepih bogov in nista poznala v tem trenutku nobenega problema, nobene žalosti. Po vsem telesu ju je oblivala voda, ki je postajala hladnejša, da sta bolj in bolj čutila toploto svojih teles.

Ker je bil že blizu večer, kopalnica pa ni imela zadostne dnevne razsvetljave, se je kabina naglo stemnila, tako da sta fanta postala pozorna.

— Pozno je že, — se je prvi spomnil Papali.

— Ostaniva še, — je silil Castelli ter užival pod prho hladne vode.

— Saj si tega tako ne moreva velikokrat privoščiti! —

Toda Papali je odšel iz kabine, da bi zaprl pipe. Kmalu se je prikazal za njim tudi Castelli in mu govoril, ko sta se oblačila, v pretrganih besedah:

— Do danes nisem vedel, kaj je prijateljstvo. Ali je morda to kaj več od prijateljstva? — ga je vprašal čudno, pomenljivo.

— Kako bi rekel, — se je izmikal Papali za hip v svojem realističnem nastrojenju. — Prijateljstvo je ljubezen in ljubezen je prijateljstvo. To sta dva enaka pojma — v praksi. Na teorijo pa tako danes nihče nič več ne da. —

Zdenko je nadaljeval: — Nani, ne moreš vedeti, kaj vse si mi danes razodel. Brez besed si mi povedal, toda bolj jasno in očitno kakor vsi pedagogi do sedaj, vse knjige, vse razstave in — celo bolj kot moja mama. Zdaj vidim, da si ti že zrel človek in da bom kmalu tudi jaz. Že zorim, ob tebi! Čutim v sebi moč življenja, čudovito preporojenje. Ali ni lepo, da ni sedaj med nama nobene skrivnosti več? —

Ko je tako govoril, je imel na sebi že svoje perilo, kupljeno menda za drag denar. Papali se je za hip ozrl na svoje, toda med tem je že pristopil Castelli in mu preprečil, da bi si obul nogavice. Sedel mu je na kolena, lep in vdan kakor deklica.

Ta trenutek je bil največji dar dneva, ki ga je priredil Amor sebi v zabavo. Papali je čutil, kako ga objema mlado telo Zdenka Castellija, čigar vsak najmanjši del je živel popolnoma in edino z njim. Začutil je na svojih licih njegove sveže, od kopanja še bolj dišeče in vroče ustnice in videl razkošne oči, ki jim je ugašajoči dan odvezel zadnjo prozaičnost.

Ta dan je bil vreden mejnik v njunem življenju. Vsi vzgojni sistemi, z najmodernejšimi vred, so na mah odpovedali, osramočeni od življenja, ki se ne da nikdar in od nikogar vkleniti v spone.

OTROŠKA POEZIJA V RUSIJI

N. BAHTIN

Majakovski ni napisal nobenega posebnega traktata o otroški poeziji kakor so n. pr. zgoraj navedena pravila Čukovskega, toda v svojem pesniškem delu se je ravnal po smernicah, ki jih je razložil v zelo zanimivem članku »Kako je treba pesnikovati« (l. 1927.).

Po prepričanju Majakovskega »se začenja poezija pri tendenci«. Pogoji pesniškega udejstvovanja je, da ima človek nekaj, kar hoče povedati. Pesnik je borec, poezija je njegovo orožje. V družbi mora obstajati neka naloga (»socialno naročilo«), ki jo more rešiti edinole poezija. Pesnik mora natanko vedeti ali bolje: čutiti želje svojega razreda ali svoje skupine, to se pravi, imeti mora jasen smoter. Pesnik nujno potrebuje določene pogoje, ki mu omogočajo njegovo ustvarjanje; med te pogoje šteje Majakovski na pr. tudi oblačilo za obisk nočnih azilov, stik z uradom za časopisne izrezke itd. (nekak informativen urad, ki zbira zlasti časopisno gradivo o določenih vprašanjih, dogodkih, procesih itd.; op. prev.). Obdelava besed mora biti pesniku navada in prijem — lastnosti, ki sta neskončno individualni in ki si jih je mogoče pridobiti le z leti vsakodnevne dela. Pesniški stvaritvi je neogibno potrebna novost. Novost stori umetnino potrebno, poetično, tipično.

Vzglede so pesmi Demjana Bednega, ki so izraz pravilno razumljene današnje socialne naloge; kažejo jasno zavest o svojih smotrih, to je: o potrebah delavcev in kmetov; označuje jih besedni zaklad, kakršnega rabijo kmetje; oblika in pesniški prijem basni.

Ustvariti do določenega termina dobro pesniško delo je mogoče edinole tedaj, če imaš že pripravljeno veliko zakladnico pesniških sredstev. »Za te predhodne priprave porabim večino svojega časa. Deset do osemnajst ur na dan mi gre zanje in skoraj zmerom si nekaj momljam. Ta koncentracija razlaga znamenito pesniško raztresenost.«